

บทที่ 3

กามาวจรทุกคติภูมิ

กามาวจรทุกคติภูมิ เป็นส่วนหนึ่งของกามาวจรภูมิ ที่แบ่งเป็น กามาวจรสุดคติภูมิ และ กามาวจรทุกคติภูมิ หรือมักจะพบคำที่คล้ายกันนี้คือ กามภพ กามภพเป็นที่เกิดของผู้ที่ยังเกี่ยวข้องอยู่ในกาม ดังนั้น กามาวจร มีความหมายว่า ซึ่งท่องเที่ยวไปในกามภพ ซึ่งเกี่ยวข้องอยู่กับกาม ในพระอภิธรรมได้กล่าวถึงความหมายของกามาวจรไว้ว่า

ธรรมที่เป็นกามาวจร เป็นไฉน?

กามาวจร คือ ชันธ ชาติ อายตนะ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันใด อันท่องเที่ยวอยู่ในระหว่างภูมินี้ อันนับเนื่องอยู่ในระหว่างภูมินี้ คือ เบื้องต่ำกำหนดเอาเวจันรกเป็นที่สุด เบื้องบนกำหนดเอาเทวดาชั้นปรนิมมิตตสวรรค์เป็นที่สุด เหล่านี้ชื่อว่า ธรรมที่เป็นกามาวจร¹

ดังนั้น กามาวจรภูมิ 11 ภูมิ จึงแบ่งได้เป็น 2 ประเภท

1. กามาวจรทุกคติภูมิ 4 คือ

- ก. นรก
- ข. เตร็จฉาน
- ค. เปปรต
- ง. อสุรกาย

¹ อภ. รัม. 35/1103.

2. กามาวจรสุคติภูมิ 7 คือ

- ก. มนุษย์
- ข. จาตุมหทาราชิกา
- ค. ดาวดึงส์
- ง. ยามา
- จ. ตูลิต
- ฉ. นิมมานนรตี
- ช. ปรมิตตวสวัตตี

ในบั้นนี้ ผู้วิจัยขอเสนอเรื่องของ กามาวจรทุกคติภูมิ ก่อน

กามาวจรทุกคติภูมิ เป็นภูมิที่เกิดอยู่ของผู้ที่ยังมีจิตเกาะเกี่ยวเพลิดเพลินยินดีในกามคุณ 5 แต่เป็นภูมิที่ได้รับความทุกข์ทรมานเป็นส่วนมาก จึงเรียกว่า ทุกคติ ทุกคติภูมิ หรือ อบายภูมิ 4 จึงได้แก่

- ก. นรก
- ข. เดรัจฉาน
- ค. เปרט
- ง. อสุรกาย

ผู้ที่ตายแล้วไปเกิดในภูมิใดภูมิหนึ่งในภูมิทั้ง 4 นี้ ได้แก่ผู้ที่ทำกรรมชั่วไว้มาก เมื่อตายไปก็ได้รับผลของกรรม นำไปเกิดในภูมิใดภูมิหนึ่งตามความเหมาะสม ต้องเสวยความทุกข์อยู่ในภูมินั้น ๆ จนกว่าวิบากแห่งกรรมชื่อนั้นจะน้อยลงหรือสิ้นสุดลง จากนั้นก็จะนำไปเกิดในภูมิชั้นที่เหมาะสมกับสภาพของวิบากกรรมที่เหลือต่อไป ดังจะได้อธิบายไปตามลำดับภูมิดังนี้

1. นรก

เรื่องเกี่ยวกับนรก ที่มีกล่าวในพระไตรปิฎก อันเป็นคัมภีร์ที่สำคัญในพระพุทธศาสนา นั้น มักจะกล่าวไว้ร่วมกับสวรรค์ ด้วยเหตุเพราะว่านรก และ สวรรค์ มีสภาวะ ลักษณะ ความเป็นอยู่ และการไปสู่สถานที่ทั้งสองนั้น มีลักษณะที่ตรงกันข้ามอย่างสิ้นเชิง เช่น หากกล่าวว่า นรกเป็นสถานที่ที่ส่วยความทุกข์ทรมานของบุคคลที่กระทำบาปจะพบหลังจากที่ตายไปแล้ว ก็จะกล่าวถึง สวรรค์ว่าเป็นสถานที่ที่ส่วยความสุขของบุคคลที่กระทำบุญจะพบหลังจากที่ตายไปแล้ว โดยส่วนมาก นรกและสวรรค์มักกล่าวไว้ในพระสูตรต้นปิฎก และกล่าวควบคู่กันไป ก็เพราะว่าทั้งนรกและสวรรค์ เป็นสิ่งที่เกี่ยวเนื่องกับกรรม หรือการกระทำที่เป็นกุศลหรืออกุศล ซึ่งส่งผลให้บุคคลไปเกิดในสุคติ หรือทุคติหลังจากตายแล้ว อย่างใดก็ตาม เพื่อความชัดเจนในการศึกษาวิเคราะห์เรื่องนรก ผู้วิจัย จึงได้แยกอธิบายเป็นข้อ ๆ ดังนี้

- 1.1 นรกคืออะไร
- 1.2 ประเภทของนรกและความทุกข์ทรมานในนรก
- 1.3 อายุของนรก
- 1.4 สาเหตุที่นำไปสู่นรก
- 1.5 วิเคราะห์นรกในพระสูตร

1.1 นรกคืออะไร

นรก เป็นชื่อของทุกดิภูมิหนึ่งในอบายภูมิ 4 อันได้แก่ นิรยภูมิ เตวัจจานภูมิ เปตวิสัยภูมิ และอสุรกายภูมิ โดยความหมาย มีผู้แปล "นรก" ไว้หลายประการด้วยกัน คือ

ทุกติ แปลว่า คติชั่ว ภูมิชั่ว ทางดำเนินที่มีความเดือดร้อน สถานที่ไปเกิดอันชั่ว ที่เกิดที่ไม่ดี มากไปด้วยความทุกข์⁶

วินิบัติ แปลว่า โลกหรือวิสัย เป็นที่ตกไปแห่งสัตว์อย่างไรอำนาจ แดนเป็นที่ตกลงไปพินาศย่อยยับ อรรถกถาแห่งอิติวุตตกะ อธิบายนัยหนึ่ง ว่าเป็นไวพจน์ของคำว่านรก นั่นเอง อีกนัยหนึ่งว่าหมายถึง กำเนิดอสุรกาย⁷

จะเห็นว่า คำอธิบายของ อบาย ทุกติ วินิบัติ และ นรก นั้น เป็นคำที่สามารถจัดอยู่ในจำพวกเดียวกัน เพราะเป็นทางแห่งความเสื่อม ได้รับผลเป็นความทุกข์ทรมานเหมือนกัน

บุคคลที่เกี่ยวข้องกับนรก ได้แก่

1. พระยายมราช เป็นผู้พิจารณาได้ส่วนอกุศลกรรมของสัตว์นรก และให้สัตว์นรกได้รับโทษตามควรแก่อกุศลกรรมที่ได้กระทำไว้ ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ของพระเทพเวที อธิบายว่า พระยายมราชเป็นเจ้าแห่งเวมานิกเปเรต บางทีก็ได้เสวยความสุข คือได้อยู่ในวิมาน มีต้นกล้วยพฤษ์ มีสวนทิพย์ มีนางฟ้าพ่อนรำขับร้องเป็นบริวาร บางทีก็ได้เสวยความทุกข์ที่เป็นผลของกรรมอันมีอยู่ในนรกนั่นเอง

2. นายนิรยบาล หรืออีกชื่อหนึ่งว่า ยมบาล เป็นผู้ทำหน้าที่จับสัตว์นรกไปลงโทษตาม ผลกรรม นายนิรยบาล จะไม่รวมอยู่ในพวกของสัตว์นรก ทั้งที่อยู่ในนรก เพราะการเกิดของ นายนิรยบาลนั้น มิได้เกิดจากอกุศลกรรม หากแต่เกิดจากมหากุศลกรรมชั้นต่ำ เป็นเทวดาชั้น

⁶พระเทพเวที, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า 316.

⁷เรื่องเดียวกัน, หน้า 273.

จากตุมหาราชิกา มีชาติเป็นรากษส เหตุที่ทำให้เกิดในนิริยภูมิ เพราะในระหว่างที่มีชีวิตอยู่ในมนุษยโลกเป็นผู้มีจิตใจพลอยยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นเบียดเบียนหรือฆ่าสัตว์ แต่ไม่ได้ลงมือเบียดเบียนหรือฆ่าสัตว์ด้วยตน ด้วยอกุศลกรรมเช่นนี้ จึงมาเกิดทำหน้าที่ล้างโทษและทรมานสัตว์นรกอยู่ในนรกขุมต่าง ๆ

3. สัตว์นรก เป็นชื่อเรียกของเหล่าสัตว์ที่ถูกนำมาสู่ นรก หรือเกิดขึ้นในนรกหลังจากได้ตายจากภพมนุษย์

1.2 ประเภทและความทุกข์ทรมานในนรก

การจัดประเภทของนรกที่มีอยู่ในพระไตรปิฎก มิได้จำแนกออกเป็นหมวดหมู่เฉพาะ ทำให้เกิดปัญหาเรื่องการตีความของพระอรหันตเถาจารย์ พระภิกษุอาจารย์ และพระอนุภิกษุอาจารย์ ในภายหลัง เช่น ในภูมิวิลาสินี^๕ เป็นต้น ส่วนในพระไตรปิฎก ได้กล่าวถึงชื่อของนรกต่าง ๆ ไว้ทั้งหมด 8 ขุมด้วยกัน ปรากฏอยู่ในสังกัจจายนิก โดยเป็นการสนทนากันระหว่างสังกัจจายนิก กับพระเจ้าพรหมทัต ความว่า

^๕พระเทพมุนี (วิลาส ญาณวโร), วรรณกรรมไทยเรื่องภูมิวิลาสินี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2527), หน้า 90.

นรกมีจำนวน 457 ขุม แบ่งเป็น 4 ประเภท ได้แก่

1. มหานรก	8 ขุม
2. อุลลูลนรก	128 ขุม
3. ยมโลกนรก	320 ขุม
4. โลกกันตนนรก	<u>1</u> ขุม
รวมทั้งหมด	457 ขุม

. นรชนผู้ประพาศิธรรม มีความเป็นอยู่ไม่สม่าเสมอ ละโลกนี้ไปแล้ว ย่อมไปสู่คติใด
 อาตมภาพจะกล่าวคติ คือนรกเหล่านั้น ขอพระองค์ทรงสดับคำของอาตมภาพเถิด นรก 8 ชุม
 นี้คือ สัญชีวนรก 1 กาศีสุตตนรก 1 สังฆานรก 1 โรรวนรก 1 มหาโรรวนรก 1
 ต่อมาถึง มหาอเวจีนรก 1 ตาปนรก 1 มหาตาปนรก 1 อันมหิตทั้งหลายนรกกล่าวไว้แล้ว
 ก้าวล่วงได้ยาก เคลื่อนกล่นไปด้วยเหล่าสัตว์ . . .^๑

เหล่านั้นที่กล่าวข้างต้นนี้เรียกว่า มหานรก ซึ่งหมายถึงนรกหมู่ใหญ่ ดังที่จะอธิบายตาม
 ลำดับดังนี้คือ

มหานรก 8 ชุม

1. สัญชีวนรก
2. กาศีสุตตนรก
3. สังฆานรก
4. โรรวนรก
5. มหาโรรวนรก
6. มหาอเวจีนรก
7. ตาปนรก
8. มหาตาปนรก

1. สัญชีวนรก เป็นมหานรกหมู่แรกที่ได้ชื่อว่าเป็น "นรกที่ไม่มีวันตาย" เพราะสัตว์
 นรกหมู่นี้จะต้องได้รับโทษโดยนายนิรบาลจะทรมานสัตว์นรกโดยวิธีต่าง ๆ เช่น ฟันด้วยอาวุธ มีด
 ดาบ เป็นต้น ทำให้ได้รับความทุกข์ทรมานแสนสาหัสจนกระทั่งตาย แต่เมื่อตายแล้ว ก็กลับฟื้นคืนชีพ

^๑สังกิจจชาตก, ชุ.ชา. 28/92.

ขึ้นมาใหม่ トラบเท่าที่ยังไม่หมดกรรม จะเป็น ๓ ตาย ๓ เช่นนี้จนกว่าจะหมดกรรม ดังข้อความในคัมภีร์ปรหมตโชติกะ มหาอภิธัมมัตถสังคหฎีกากล่าวว่า " นายนิรบาลผู้มีมือถืออาวุธอันมีแสงพินซึ่งสัตว์นรกทั้งหลาย สัตว์นรกเหล่านั้น แม้ถูกฟันจนตายแล้ว ก็กลับเป็นขึ้นได้อีกในนรกใด นรกนั้นเรียกว่า สัตว์ชีวะ " ¹⁰

2. กาฬสูตรนรก ได้ชื่อว่าเป็น "นรกที่ลงโทษตามเส้นด้ายดำ" สัตว์นรกขุมนี้ จะถูกลงโทษโดยนายนิรบาลจะจับสัตว์นรกในนรกนี้ให้นอนราบลงกับพื้น แล้วตริงไว้จนขยับเขยื้อนลุกหนีไปไหนไม่ได้ จากนั้นก็จะตีเส้นด้วยเส้นด้ายสีดำบนร่างของสัตว์นรก แล้วก็ถากหรือตัดสัตว์นั้นด้วยเครื่องประหาร มี ขวาน จอบ มีด เลื่อย จนเมื่อตายลง เขาก็จะถูกนายนิรบาลตามจับมาลงโทษเช่นเดิมอีก ข้อความในคัมภีร์ปรหมตโชติกะ กล่าวถึงนรกขุมนี้ว่า " นายนิรบาลทั้งหลายตีเส้นด้วยเชือกดำ แล้วก็ถากหรือตัดซึ่งสัตว์ซึ่งเกิดในนรกนั้น ด้วยเครื่องประหาร มี ขวาน จอบ มีด เลื่อย เป็นต้น เหตุนี้ในนรกนั้นชื่อว่า กาฬสูตร " ¹¹

3. สังฆาฏนรก หรือ สังฆาตะนรก ได้ชื่อว่าเป็น "นรกที่บดขี้ร่างกายสัตว์" สัตว์นรกขุมนี้ จะได้รับโทษด้วยภูเขาเหล็กที่สูงใหญ่ มีเปลวไฟที่ร้อนแรงลุกโผลง กลิ้งไปมาบดหมูสัตว์นรกให้ละเอียดเป็นจุณ สัตว์นรกทั้งหลายวิ่งพล่านหลบหนีด้วยความหวาดกลัว แต่ก็หนีไม่พ้น ถูกบดแหลกละเอียด แล้วก็กลับเป็นขึ้นมาใหม่ トラบเท่าที่วิบากแห่งอกุศลกรรมยังไม่หมด ปรหมตโชติกะ กล่าวถึงนรกขุมนี้ว่า "ภูเขาเหล็กที่มีเปลวไฟบดสัตว์นรกทั้งหลายที่กำลังจมลงไปในแผ่นดินเหล็ก มีประมาณแค่ว่าเอวในนรกใด นรกนั้นเรียกว่า สังฆาฏะ" ¹²

¹⁰ พระลัทธัมมโชติกะ ธัมมจริยะ, ปรหมตโชติกะ มหาอภิธัมมัตถสังคหฎีกา ปริจเฉทที่ 5 เล่ม 1, (พระนคร : โรงพิมพ์บริษัทคณะช่าง จำกัด, 2504), หน้า 17.

¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 18.

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 18.

4. โรรวนรก ได้ชื่อว่าเป็น "นรกที่เต็มไปด้วยเสียงร้องครวญคราง" ที่ได้ชื่ออย่างนี้ก็เพราะสัตว์นรกในนรกนี้ถูกบีบคั้นด้วยความทุกข์ทรมานแห่งนรก ทำให้ร้องโหยหวนด้วยเสียงดัง และครวญครางอยู่ตลอดเวลา อีกอย่างหนึ่ง สัตว์นรกขุมนี้จะถูกทรมานด้วยควันไฟให้เข้าไปสู่ทวารทั้ง 9 เพราะนรกนี้ปกคลุมด้วยควันไฟร้อนหนาทึบ ทำให้สัตว์นรกได้รับความเจ็บปวดทุกข์ทรมานแสนสาหัส จึงพากันร้องโหยหวนตลอดเวลา ปรมัตถโชติเกะ กล่าวถึงนรกนี้ว่า "สัตว์นรกทั้งหลายถูกควันไฟอบอ้าว ย่อมร้องด้วยเสียงดังอันน่าสงสารอยู่ในนรกนั้น เพราะควันไฟเข้าไปสู่ทวารทั้ง 9 นรกนี้เรียกว่า ฐุมโรรวะ (โรรวะ)"¹³

5. มหาโรรวนรก ได้ชื่อว่าเป็น "นรกที่เต็มไปด้วยเสียงร้องครวญครางมากมาย" แปลตามชื่อว่า "นรกเสียงร้องดังมาก" เหตุที่ได้ชื่ออย่างนี้ก็เพราะสัตว์นรกในนรกนี้จะถูกเปลวไฟเผาไหม้ตามทวารทั้ง 9 ทำให้เกิดความเจ็บปวดทุกข์ทรมานแสนสาหัส จึงพากันร้องโหยหวนครวญครางด้วยเสียงอันดังมากกว่าสัตว์นรกในโรรวนรก ดังปรมัตถโชติเกะ กล่าวถึงนรกนี้ว่า "สัตว์นรกทั้งหลายถูกไฟไหม้อยู่ ร้องไห้ด้วยเสียงดังอันน่าสงสารอยู่ในนรกนั้น เพราะเปลวไฟเข้าไปสู่ทวารทั้ง 9 นรกนี้เรียกว่า ซาลโรรวะ หรือมหาโรรวะ"¹⁴

6. ตาปนรก หรือ ตาปนนรก ได้ชื่อว่าเป็น "นรกที่ทำให้สัตว์เร่าร้อน" แปลตามชื่อว่า "นรกความร้อนหรือนรกแห่งการเผาไหม้" ที่ได้ชื่อเช่นนี้เพราะ สัตว์นรกในนรกขุมนี้ต้องถูกตรึงให้ติดแน่นอยู่กับที่ด้วยหลาวเหล็กอันร้อนแดง และถูกเปลวไฟเผาไหม้อยู่ คล้ายวิธีการถูกย่างให้ได้รับความเร่าร้อน ทำให้เจ็บปวดทุกข์ทรมานอยู่ตลอดเวลา ตราบใดที่วิบากแห่งอกุศลกรรมที่เคยทำไว้ยังไม่หมด ตราบนั้นสัตว์นรกนั้นก็ยังไม่ตายโดยง่าย หรือแม้จะตายลงก็กลับฟื้นคืนชีพขึ้นใหม่เพื่อรับใช้วิบากแห่งอกุศลกรรมต่อไป ในปรมัตถโชติเกะกล่าวว่า "นรกที่ยังสัตว์ทั้ง

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 19.

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 19.

หลายผู้ลามก ให้นั่งตรึงติดอยู่ในหลาวเหล็กอันร้อนแดงแล้วให้ไฟไหม้อยู่เหนือนั้น นรานั้นเรียกว่า ตาปนนรก"¹⁵

7. ปตาปนนรก หรือ มหาปตาปนนรก ได้ชื่อว่าเป็น "นรกที่เต็มไปด้วยความร้อน อย่างมากมายเหลือประมาณ" แปลตามชื่อว่า "นรกแห่งความร้อนหรือการเผาไหม้อย่างมหันต์" ในนรกนี้สัตว์นรกต้องถูกเผาไหม้จากเปลวเพลิงยิ่งกว่าในตาปนนรก สัตว์นรกขุมนี้จึงถูกรบกวนโดย นายนิรยบาลให้ไต่ป็นป่ายขึ้นไปบนภูเขาเหล็กที่กำลังร้อนแดง เมื่อไต่ขึ้นไปได้ระยะหนึ่ง ก็จะถูกอำนาจของลมพัดอย่างรุนแรงจนตกหน้าผาลงไปสู่เหล็กแหลมซึ่งร้อนแดงและไฟไหม้อยู่ ทำให้ได้รับความทุกข์ทรมานจากความร้อนแรงของไฟนรก และความเจ็บปวดที่หลาวเหล็กเสียบทะลุเป็นที่สุด" ปรมัตถโชติภิกษุกล่าวว่า "นรกใตยั้งสัตว์ทั้งหลายผู้ลามกให้ขึ้นสู่ภูเขาเหล็กที่กำลังร้อน แล้วตกลงไปสู่หลาวที่อยู่ข้างล่าง ด้วยอำนาจของลมและไฟไหม้อยู่ เหนือนั้นนรกนั้นเรียกว่า ปตาปนนะ หรือ มหาตาปนนะ"¹⁶

8. อเวจีมหานรก เป็นมหานรกขุมสุดท้ายที่เราจะได้ยินคำพูดชาวบ้านว่า "ทำอย่างนี้ เดี๋ยวก็ไปตกนรกอเวจีหรือ" อเวจีมหานรกหมายถึง นรกที่หาที่ว่างจากเปลวเพลิงมิได้ มีเปลวเพลิงไม่ว่างเว้น หรือได้ชื่อว่าเป็น " นรกที่ปราศจากความเบาบางแห่งความทุกข์ " สัตว์นรกที่อุบัติในนรกนี้ ย่อมได้รับทุกข์โทษอย่างหนักที่สุด เพราะเป็นผู้ที่ทำบาปอกุศลกรรมหนักมากที่สุดทางพระพุทธศาสนา เรียกศัพท์นั้นว่า "อนันตริยกรรม" ประกอบด้วยการกระทำ 5 อย่าง คือฆ่าพ่อ ฆ่าแม่ ฆ่าพระอรหันต์ ทำร้ายพระพุทธเจ้าจนต้องพระโลหิต และสังฆเภทหรือทำให้สงฆ์แตกสามัคคีกัน การกระทำเหล่านี้ เมื่อตายแล้วจะไปตกนรกขุมนี้ก่อนขุมอื่นใด ปรมัตถโชติภิกษุ กล่าวว่า

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 20.

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 21.

"ระหว่างแห่งเปลวไฟ ลัตว์นรกทั้งหลายและความทุกข์ในนรกใด ไม่มีว่างเว้นเลยในนรกนั้น เหตุ
นั้น นรกนั้นเป็นที่อยู่เสมอแห่งลัตว์นรกทั้งหลาย จึงเรียกว่า อวีจี"¹⁷

นอกจากในสังกัจจายกที่กล่าวถึงประเภทของมหานรก 8 ชุม ไว้แล้ว ยังมีพระสูตร
อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ มหานรก อีก กล่าวคือเป็นการกล่าวถึงลักษณะและสภาพของมหานรก ดัง
ปรากฏในเทวทูตสูตร และ พาลบัณฑิตสูตร เป็นข้อความดังนี้

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหล่านายิรยบาลจะ โยนลัตว์นั้นเข้าไปในมหานรก ก็มหานรกนั้นแล
มีสี่มุม สี่ประตู แบ่งไว้โดยส่วนเท่ากัน มีกำแพงเหล็กล้อมรอบ ครอบไว้ด้วยแผ่นเหล็ก พื้น
ของนรกใหญ่นั้นล้วนแล้วด้วยเหล็กกลุกลิงง แฉไปโดยตลอดร้อยโยชน์ รอบด้าน ประดิษฐาน
อยู่ทุกเมื่อ ฯ"¹⁸

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แลมหานรกนั้น มีเปลวไฟพุ่งจากผาด้านหน้าจดผาด้านหลัง พุ่งจากด้าน
หลังจดผาด้านหน้า พุ่งจากผาด้านเหนือจดผาด้านใต้ พุ่งจากผาด้านใต้จดผาด้านเหนือ
พุ่งจากข้างล่างจดข้างบน พุ่งจากข้างบนจดข้างล่าง ลัตว์นั้นจะเสวยเวหนานั้นเป็นทุกข์
กล้า เจ็บแสบ อยู่ในมหานรกนั้น และยังไม่ตายตราบเท่าบาปกรรมยังไม่สิ้นสุด ฯ"¹⁹

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ย่อมมีสมัยที่ในบางครั้งบางคราว โดยล่วงระยะเวลาอัน ประชูด้านหน้า
ของมหานรกเปิดลัตว์นั้นจะรีบวิ่งไปยังประตูนั้นโดยเร็ว ย่อมถูกไฟไหม้ผิว ไหม้หนัง ไหม้เนื้อ
ไหม้เอ็น แม้กระตูกทั้งหลายก็เป็นควันตลบ แต่อวัยวะที่ลัตว์นั้นยกขึ้นแล้ว จะกลับคงรูปเดิมทัน

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 21.

¹⁸ เทวทูตสูตร, ม.อ. 14/514 และ พาลบัณฑิตสูตร, ม.อ. 14/475.

¹⁹ พาลบัณฑิตสูตร, ม.อ. 14/475.

ที่ และในขณะที่สัตว์นั้นใกล้จะถึงประตู ประตูนั้นจะปิด สัตว์นั้นย่อมเสวยเวทนาอันเป็นทุกข์
กล้า เจ็บแสบ อยู่ในมทานรานั้น และยังไม่ตาย ตราบเท่าบาปกรรมนั้นยังไม่สิ้นสุด ฯ²⁰

ตุกริกษุทั้งหลาย ย่อมมีสมัยที่ในบางครั้งบางคราว โดยล่วงระยะเวลาชานาน ประตูด้านหลัง
ของมทานรานั้นเปิด ฯลฯ ประตูด้านเหนือเปิด ฯลฯ ประตูด้านใต้เปิด สัตว์นั้นจะรีบวิ่งไปยัง
ประตูนั้นโดยเร็ว ย่อมถูกไฟไหม้ผิว ไหม้หนัง ไหม้เนื้อ ไหม้เอ็น แม้กระตูกทั้งหลายก็เป็น
ควันทลบ แต่อวัยวะที่สัตว์นั้นยกขึ้นแล้ว จะกลับคงรูปเดิมทันที และในขณะที่สัตว์นั้นใกล้จะถึง
ประตู ประตูนั้นจะปิด สัตว์นั้นย่อมเสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบ อยู่ในมทานรานั้น
และยังไม่ตาย ตราบเท่าบาปกรรมนั้นยังไม่สิ้นสุด ฯ

ตุกริกษุทั้งหลาย ย่อมมีสมัยที่ในบางครั้งบางคราว โดยล่วงระยะเวลาชานาน ประตูด้านหน้า
ของมทานรกเปิดสัตว์นั้นจะรีบวิ่ง ไปยังประตูนั้นโดยเร็ว ย่อมถูกไฟไหม้ผิว ไหม้หนัง ไหม้เนื้อ
ไหม้เอ็น แม้กระตูกทั้งหลายก็เป็นควันทลบ แต่อวัยวะที่สัตว์นั้นยกขึ้นแล้ว จะกลับคงรูปเดิมทันที
ที่ สัตว์นั้นจะออกทางประตูนั้นได้ แต่ว่ามทานรนั้นแล มีนรกเต็มด้วยคูถใหญ่ประกอบอยู่รอบ
ด้าน สัตว์นั้นย่อมจะตกลงไปในนรกคูถนั้นและในนรกคูถนั้นแลมีหมูสัตว์ปากดั่ง เข็มคอย เขียดเจียน
ผิวหนัง และเขียดเจียนเนื้อ แล้วเขียดเจียนเอ็น แล้วเขียดเจียนกระดูก แล้วกินเชื้อใน
กระดูก สัตว์นั้นย่อมเสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบ อยู่ในนรกคูถนั้น และยังไม่ตาย
ตราบเท่าบาปกรรมนั้นยังไม่สิ้นสุด ฯ

ตุกริกษุทั้งหลาย และนรกคูถนั้น มีนรกเต็มไปด้วยถ้ำจริง (ถ้ำที่ติดไฟคุมีเชื้อไฟปิดข้างนอก
อยู่รอบด้าน) ใหญ่ประกอบอยู่รอบด้าน สัตว์นั้นจะตกลงไปในนรกถ้ำจริงนั้น สัตว์นั้นย่อมเสวย
เวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบ อยู่ในนรกถ้ำจริงนั้น และยังไม่ตาย ตราบเท่าบาปกรรมนั้น

²⁰ เทวทูตสูตร, ม.อ. 14/515.

ยังไม่สิ้นสุด ฯ

ตุกรภิกษุทั้งหลาย และนรกเถารังนั้น มีป่าจิวใหญ่ประกอบอยู่รอบด้าน ต้นสูงชะลูดขึ้นไปโยชน์หนึ่ง มีหนามยาว 16 องคุลี มีไฟติดทั่ว ลุกโพลง โชติช่วง เหล่านายนิรบาลจะบังคับให้สัตว์นั้นขึ้น ๆ ลง ๆ ที่ต้นจิวนั้น สัตว์นั้นย่อมเสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบ อยู่ที่ต้นจิวนั้น และยังไม่ตาย ตราบเท่าบาปกรรมนั้นยังไม่สิ้นสุด ฯ

ตุกรภิกษุทั้งหลาย และป่าจิวนั้น มีป่าต้นไม้ใบเป็นดาบใหญ่ ประกอบอยู่รอบด้าน สัตว์นั้นจะเข้าไปในป่านั้น จะถูกใบไม้ที่ลมพัด ตัดมือบ้าง ตัดเท้าบ้าง ตัดทั้งมือและเท้าบ้าง และตัดใบหูบ้าง ตัดจมูกบ้าง ตัดทั้งใบหูและจมูกบ้าง สัตว์นั้นย่อมเสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบ อยู่ในป่าต้นไม้ที่มีใบเป็นดาบนั้น และยังไม่ตาย ตราบเท่าบาปกรรมนั้นยังไม่สิ้นสุด ฯ

ตุกรภิกษุทั้งหลาย และป่าต้นไม้มีใบเป็นดาบนั้น มีแม่น้ำใหญ่ น้ำเป็นด่าง ประกอบอยู่รอบด้าน สัตว์นั้นจะตกลงในแม่น้ำนั้น จะลอยอยู่ในแม่น้ำนั้น ตามกระแสบ้าง ทวนกระแสบ้าง ทั้งตามและทวนกระแสบ้าง สัตว์นั้นย่อมเสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบ อยู่ในแม่น้ำนั้น และยังไม่ตาย ตราบเท่าบาปกรรมนั้นยังไม่สิ้นสุด ฯ

ตุกรภิกษุทั้งหลาย เหล่านายนิรบาลพากันเอาเบ็ดเกี่ยวสัตว์นั้นขึ้นวางบนบก แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ตุกรพอมหาจำเริญ เจ้าต้องการอะไร สัตว์นั้นบอกอย่างนี้ว่า ข้าพเจ้าหิว เจ้าข้า เหล่านายนิรบาลจึงเอาขอเหล็กร้อนมีไฟติดทั่ว ลุกโพลง โชติช่วง เปิดปากออก แล้วใส่ก้อนโลหะร้อนมีไฟติดทับ ลุกโพลง โชติช่วง เข้าในปาก ก้อนโลหะนั้นจะไหม้ริมฝีปากบ้าง ปากบ้าง คอบ้าง ท้องบ้าง ของสัตว์นั้น พาเอาไส้ใหญ่บ้าง ไส้ใน้อยบ้าง ออกมาทางส่วนเบื้องล่าง สัตว์นั้นย่อมเสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบ อยู่ ณ ที่นั้น และยังไม่ตาย

ตราบเท่าบาปกรรมนั้นยังไม่สิ้นสุด ฯ²¹

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหล่านายนิรยบาลกล่าวกะลัตว์นั้นอย่างนี้ว่า ดูกรพ่อมหาจำเริญ เจ้าต้องการอะไร ลัตว์นั้นบอกอย่างนี้ว่า ข้าพเจ้ากระหาย เจ้าข้า เหล่านายนิรยบาลจึงเอาขอเหล็กร้อนมีไฟติดทั่ว ลูกโปลง โขติช่วง กรอกเข้าไปในปาก น้ำทองแดงนั้นจะไหม้ริมฝีปาก บ้าง ปากบ้าง คอบ้าง ท้องบ้าง ของลัตว์นั้น พาเอาไส้ใหญ่บ้าง ไส้เนื้อบ้าง ออกมาทางส่วนเบื้องล่าง ลัตว์นั้นย่อมเสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบ อยู่ ณ ที่นั้น และยังไม่ตาย ตราบเท่าบาปกรรมนั้นยังไม่สิ้นสุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหล่านายนิรยบาลจะโยนลัตว์นั้นเข้าไปในมหานรกอีก ฯ²²

สภาพและลักษณะของมหานรก ตามที่บรรยายในเทวทูตสูตร ทำให้เรามองเห็นภาพของมหานรกที่น่าหวาดกลัว และลัตว์นรกที่ไปอุบัติในที่นี่ย่อมได้รับความทุกข์ทรมานแสนสาหัส ไม่ว่าจะตั้งรกรากที่ความทุกข์ความเจ็บปวดอย่างไร ก็ไม่มีหนทางสำเร็จหรือหนีออกจากมหานรกได้ ดังนั้น ลัตว์นรกจึงยังไม่ตายตราบเท่าบาปกรรมนั้นยังไม่สิ้นสุด

จากข้อความในหน้า 27 จะเห็นว่าชื่อของ นรกคุณ เพิ่มเข้ามา นั้นแสดงว่า มหานรก ชุมหนึ่งจะมี คุณนรก หรือ นรกคุณ เป็นบริวารรอบนอกอีก ทั้งนี้ เป็นนรกชั้นรองลงไปจากมหานรก เพื่อรองรับความทุกข์ทรมานในอีกระดับหนึ่ง ชื่อ "คุณนรก" จึงไปตรงกับประเภทของนรกขุมย่อยของมหานรกที่เรียกว่า "อุสสหนรก" มีปรากฏอยู่ใน ปริมัตถโชติกะ

²¹ เทวทูตสูตร, ม.อ. 14/519 - 522.

²² เทวทูตสูตร, ม.อ. 14/523.

อุสสนนรก 5 ชุม ได้แก่

1. คุณนรก
2. กุกกุลนรก
3. สิมปลีวนรก
4. อลิปัตวนนรก
5. เวตรณีนรก

คำอธิบายเกี่ยวกับอุสสนนรกที่เป็นบริวารของมหานรก มีตามลำดับดังนี้

1. คุณนรก คือ นรก ที่เต็มไปด้วยอุจจาระอันเน่าเหม็น ในนรกนี้มีสัตว์นรกปากแหลมเหมือนเข็มคอยต้อนรับสัตว์นรกที่วิ่งหนีออกมาจากมหานรกแล้วตกลงไป สัตว์ประหลาดเหล่านี้จะกรูกันเข้าเจาะร่างของสัตว์นรกนั้น กัดกินทั้งเนื้อและกระดูกจนกระทั่งถึงเยื่อในกระดูก แล้วดูดกินเยื่อกระดูก สัตว์นรกนั้นจะไม่ตายตราบเท่าที่บาปกรรมยังไม่สิ้น ด้วยความเจ็บปวดแสนสาหัส สัตว์นรกจะรีบตะเกียกตะกายหนีให้พ้นจากคุณนรกเนา พอพ้นจากคุณนรกก็ตกไปในอุสสนนรกที่ 2

2. กุกกุลนรก คือ นรกถ้ำรัง เป็นนรกถ้ำไฟร้อนที่มีซี่เก้าปกคลุมอยู่ ด้วยร่างกายที่เต็มไปด้วยแผลเป็นรูพรุนจากการเจาะไชของสัตว์ปากเข็ม เมื่อตกลงไปในกุกกุลนรกจึงถูกเผาด้วยถ้ำร้อนระอุ ร่างกายไหม้ย่อยยับละเอียดเป็นจุณ สัตว์นรกทั้งหลายทั้งแสบทั้งร้อน สัตว์นั้นจะตะเกียกตะกายต่อไป พอพ้นจากกุกกุลนรกก็เข้าสู่อุสสนนรกที่ 3

3. สิมปลีวนรก คือ นรกป่าไม้งิ้วที่มีลำต้นสูง 1 โยชน์ มีหนามแหลมยาว 16 องคุลี สัตว์นรกที่กระเสือกกระสนหนีจากกุกกุลนรกมาได้ ก็รีบวิ่งเข้าไปในป่างิ้ว ซึ่งจะพบกับนายนิรยบาลที่คอยต้อนรับอยู่และคอยเอาดอกไม้ที่มธางให้ได้รับความทุกข์ทรมาน พอขึ้นไปข้างบนก็ถูกนกดะกรุมกับอีกาปากเหล็กเข้าจิกตึ้งเนื้อกิน ต้องรีบตะลี้ตะลานไต่ลง พอใกล้ถึงพื้นดินก็ถูกหอกของนายนิรยบาลแทงสวนขึ้นไป ไต่ขึ้นไต่ลงอยู่อย่างนั้นไม่มีวันสิ้นสุด พอพ้นจากอุสสนนรกที่ 3 ก็เข้าสู่เขตอุสสนนรกที่ 4

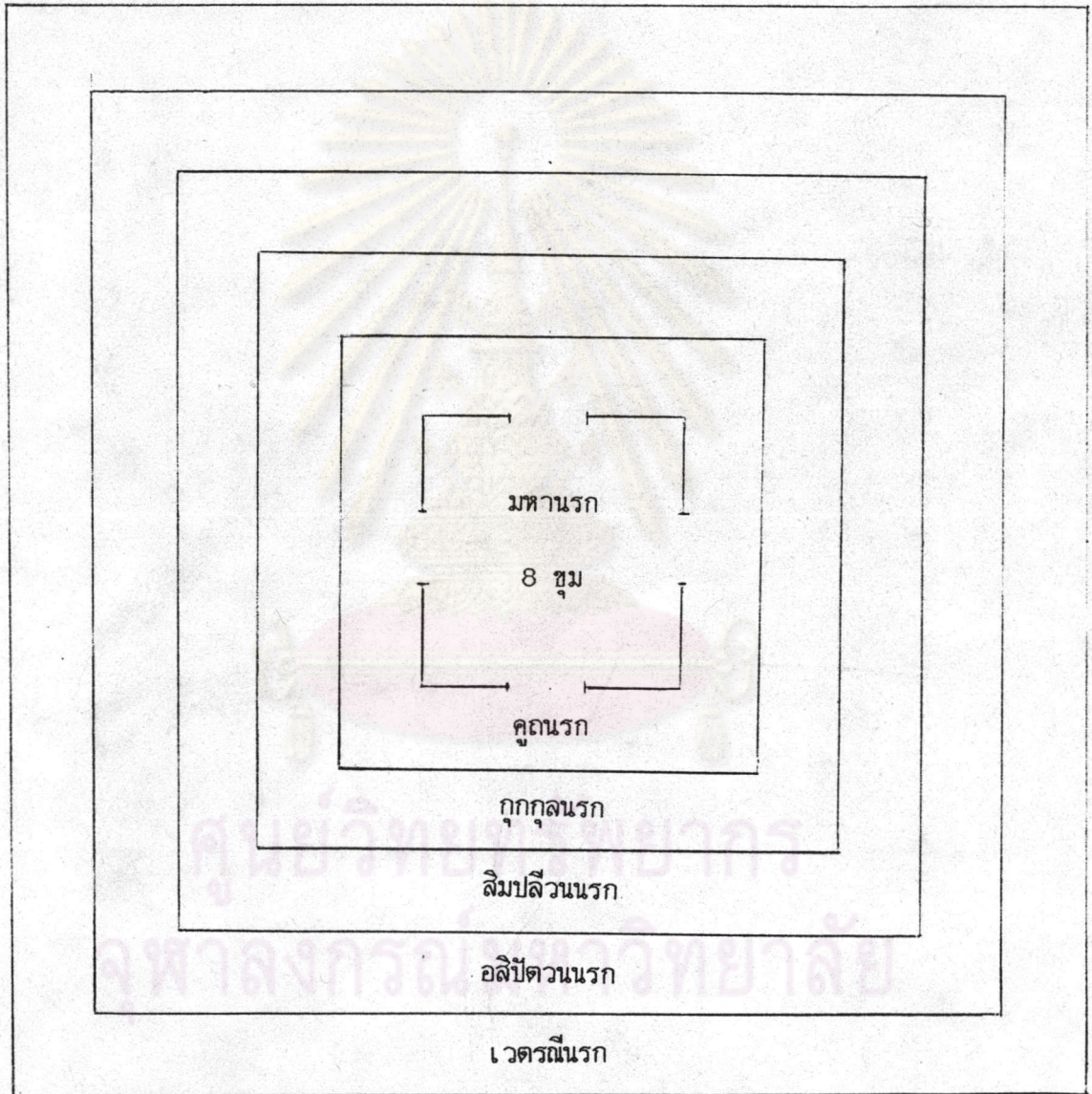
4. อลิปัตวนนรก คือ นรกป่าไม้ที่มีใบเป็นเม็ดเป็นดาบ พอสัตว์นรกวิ่งหนีพ้นจากนรกป่าไม้จึงวิ่งเข้ามาสู่นรกป่าไม้ใบดาบ ก็ถูกใบไม้ที่ถูกแรงลมพัดให้กวัดแกว่งอยู่ตลอดเวลา ตัดแขนแขนก็ขาด ตัดขาขาก็ขาด ตามตัวก็ถูกใบไม้ฟันเอาเป็นแผลเหวอะหะแต่ก็ไม่ตาย ตราบเท่าที่บาปกรรมยังไม่สิ้น สัตว์นรกเหล่านั้นก็พากันวิ่งออกจากอลิปัตวนนรก พอพ้นออกมา ก็ตกลงไปในอุสสทนรกที่ 5

5. เวตรณีนรก คือ นรกที่มีน้ำเป็นต่าง คือมีรสเค็ม มีทวยหาหนามเหล็กล้อมอยู่โดยรอบ สัตว์นรกที่มีมือขาด แขนขาด ขาขาด และร่างกายเป็นแผลเหวอะหะ ครั้นวิ่งตกลงไปในแม่น้ำที่มีน้ำเค็ม จึงปวดแสบปวดร้อน ทุกข์ทรมานแสนสาหัสถูกน้ำพัดลอยไปตามน้ำบ้าง ตะเกียกตะกายลอยตามน้ำบ้าง ลอยไปลอยมาบ้าง

ในที่สุดก็ถูกนายนิรยบาลเอาเบ็ดเกี่ยวเหนี่ยวขึ้นมาบนบก ให้กินสินกินก้อนเหล็กแดง และน้ำทองแดงร้อน ดังที่กล่าวไว้ในเทวทูตสูตรตามลำดับข้างต้น ซึ่งเมื่อสัตว์นรกได้รับความทุกข์ทรมานมาตามลำดับขั้น สัตว์นรกทั้งหลายเหล่านั้นก็ยังไม่ตาย ตราบเท่าที่บาปกรรมยังไม่สิ้นสุด ก็จะถูกนายนิรยบาลโยนสัตว์นั้นเข้าไปในมหานรกตามเดิม เพื่อรับวิบากแห่งอกุศลกรรมที่ได้กระทำไว้จนแล้วจนเล่า จนหมดอายุ และไปเกิดในภพอื่นต่อไป

จากการแบ่งประเภทของอุสสทนรก อันเป็นนรกขุมย่อยของมหานรกจะมีลักษณะตรงกับคำอธิบายที่มีอยู่ในเทวทูตสูตรตามลำดับ กล่าวโดยย่อที่ว่า นรกคุณ ก็หมายถึง คุณนรก นรกถ้ำจริง หมายถึง กุกกุลนรก นรกที่มีป่าไม้ล้อมรอบด้าน หมายถึง ลิมปสีวนนรก นรกที่มีต้นไม้ใบไม้เป็นดาบ หมายถึง อลิปัตวนนรก และเมื่อสัตว์นรกตกลงไปในน้ำ ก็น่าจะหมายถึง เวตรณีนรก ตามลำดับอุสสทนรกทั้ง 5 ที่กล่าวไว้ข้างต้นนั่นเอง

เพื่อความชัดเจนในการอธิบายลักษณะของมหานรก สามารถแสดงภาพประกอบดังนี้

ความทุกข์ทรมานในนรก

พระสูตรที่เกี่ยวข้องกับนรกโดยส่วนมากที่กล่าวถึงบุคคลผู้ไปสู่นรกว่า เป็นประเภทคนพาล คนพาลเป็นเช่นใด คนพาลคือคนที่ประกอบอกุศลกรรมบถ 10 พุทโดยกว้างคือ ประกอบด้วย กายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ดังนั้น เมื่อกกล่าวถึงผู้ไปสู่นรก ก็จักเรียกว่า "คนพาล" เมื่อตายไปสู่นรกแล้ว ก็เรียกว่า "สัตว์นรก"

นรกเป็นแดนแห่งความทุกข์ มีภาวะเร่าร้อนกระวนกระวาย เป็นสภาพที่ไม่น่าปรารถนา เพราะเมื่อผู้ใดไปสู่นรกแล้ว ย่อมได้รับการลงโทษเพียงสถานเดียว ไม่มีโอกาสกระทำความดี จนกว่าจะเสวยผลของกรรมที่ทำไว้ในอดีตหมดไป ดังนั้น ความทุกข์ทรมานในนรกจะยาวนานและมากเพียงไรนั้น เป็นสิ่งที่ทำไม่ได้ง่ายนัก ดังในพาลบัณฑิตสูตร พระพุทธเจ้าตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนพาลนั้นแลประพฤติทุจริตทางกาย ทางวาจา ทางใจแล้ว เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย หุคติ วินิบาต นรก ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อจะกล่าวถึงอบาย ซึ่งเขาพูดหมายถึงนรก นั้นแล โดยชอบ พึงกล่าวได้ว่า เป็นสถานที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร ไม่น่าพอใจส่วนเดียว ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพียงเท่านั้น แม้จะเปรียบอุปมาจนถึงนรกเป็นทุกข์ ก็ไม่ใช่่ง่ายนัก ^{๒๓}

จากความข้างต้น ความทุกข์ทรมานในนรกนั้นมีมากมายจนมิอาจหาสิ่งใดเปรียบได้ แม้กระนั้นก็ตาม พระพุทธองค์ทรงพระปรีชาญาณ สามารถอุปมาตัวอย่าง เพื่อแสดงความทุกข์ทรมานในนรกได้อย่างชัดเจน ในพระสูตรเป็นข้อความดังนี้

^{๒๓} พาลบัณฑิตสูตร, ม.อ. 14/472.

1. อุปมา ความเจ็บปวดของใจที่ถูกพระราชาสั่งให้ราชบุรุษลงโทษโจรผู้กระทำ
ความผิด โดยถูกแทงด้วยหอก 300 เล่ม
2. อุปมา แผ่นหินขนาดฝ่ามือ กับ ภูเขาหลวงหิมพานต์
3. อุปมา พวกนายนิรบาลลงโทษสัตว์นรก
1. อุปมา ความเจ็บปวดของใจ ที่ถูกพระราชาสั่งให้ราชบุรุษลงโทษโจรผู้กระทำ
ความผิด โดยถูกแทงด้วยหอก 300 เล่ม เป็นบทสนทนาระหว่างภิกษุรูปหนึ่งกับพระพุทธเจ้า ว่าดังนี้

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสแล้วอย่างนี้ ภิกษุรูปหนึ่งได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ อาจเปรียบอุปมาได้หรือไม่ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ อาจเปรียบเทียบได้
แล้วตรัสต่อไปว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนพวกราชบุตรจับโจรผู้ประพฤติผิดมาแสดง
แต่พระราชว่า ขอเดชะ ผู้นี้เป็นโจรประพฤติผิดต่อพระองค์ ขอพระองค์โปรดลงอาญาที่
ทรงพระราชประสงค์แก้มันเถิด พระราชาทรงสั่งการนั้นอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญ ไปเถิด พวก
ท่านจงเอาหอกร้อยเล่มแทงบุรุษนั้นในเวลาเช้า พวกราชบุตรจึงเอาหอกร้อยเล่มแทงบุรุษนั้น
ในเวลาเช้า ครั้นเวลากลางวัน พระราชาตรัสถามอย่างนี้ว่า พ่อมหาเจ้าเจริญ บุรุษนั้นเป็น
อย่างไร พวกราชบุรุษกราบทูลว่า ขอเดชะ ยังเป็นอยู่อย่างเดิม พระเจ้าข้า พระราชาทรง
สั่งการนั้นอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญ ไปเถิด พวกท่านจงเอาหอกร้อยเล่มแทงมันนั้นในเวลากลาง
วัน พวกราชบุตรจึงเอาหอกร้อยเล่มแทงบุรุษนั้นในเวลากลางวัน ครั้นเวลาเย็น พระราชา
ตรัสถามอย่างนี้ว่า พ่อมหาเจ้าเจริญ บุรุษนั้นเป็นอย่างไร พวกราชบุรุษกราบทูลว่า ขอเดชะ
ยังเป็นอยู่อย่างเดิม พระเจ้าข้า พระราชาทรงสั่งการนั้นอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญ ไปเถิด
พวกท่านจงเอาหอกร้อยเล่มแทงมันนั้นในเวลาเย็น พวกราชบุตรจึงเอาหอกร้อยเล่มแทงบุรุษ
นั้นในเวลาเย็น ดูกรภิกษุทั้งหลายพวกเธอจะสำคัญข้อความนั้นเป็นไฉน บุรุษนั้นถูกแทงด้วย
หอกสามร้อยเล่ม ฟังเสวยทุกข์ โทมนัส เหตุที่ถูกแทงนั้นบ้างหรือหนอ ฯ

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุรุษนั้นถูกแทงด้วยหอกแม่เล่มเดียว ก็เสวย
ทุกข์โทมนัสเหตุที่ถูกแทงนั้นได้ ป่วยการกล่าวถึงหอกตั้งสามร้อยเล่ม ²⁴

อุปมาข้อดังกล่าว ทำให้เรานึกถึงความเจ็บปวดที่โจรพึงได้รับว่า มีมากมายเพียงใด
เมื่อพระราชาลังให้ราชบุรุษลงโทษโจรโดยการแทงด้วยหอก 100 เล่มแรกในเวลาเช้า 100
เล่มต่อมาในเวลากลางวัน และ 100 เล่มสุดท้ายในเวลาเย็น ความเจ็บปวดที่โจรถูกแทงด้วย
หอก 300 เล่มนั้น หากเปรียบด้วยปริมาณ ย่อมมีความเจ็บปวดมากมายนัก พระพุทธองค์ตรัสถาม
โดยอุปมาแก่พระภิกษุรูปนั้นว่า โจรจะได้รับความทุกข์ทรมานมากขนาดไหน ภิกษุจึงตอบว่า แม่หอก
เพียงเล่มเดียว โจรก็ต้องได้รับความทุกข์ความเจ็บปวดมากพออยู่แล้ว ฉะนั้นไม่ต้องกล่าวถึงหอก
ที่แทงโจรทั้ง 300 เล่ม

2. อุปมาแผ่นหินขนาดฝ่ามือ กับ ภูเขาหลวงหิมพานต์ ในข้อความหนึ่งที่พระพุทธเจ้า
ทรงอุปมาความทุกข์ทรมานในนรก โดยมีข้อความดังนี้

พระผู้มีพระภาคทรงหยิบแผ่นหินย่อม ๆ ขนาดเท่าฝ่ามือ ตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
หลาย พวกเธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน แผ่นหินย่อม ๆ ขนาดเท่าฝ่ามือ ที่เราถือนี้ กับ
ภูเขาหลวงหิมพานต์ อย่างไหนหนอ แลใหญ่กว่ากัน ²⁵

ภิกษุ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แผ่นหินย่อม ๆ ขนาดเท่าฝ่ามือ ที่ทรงถือนี้ มีประมาณน้อยนัก เปรียบ
เทียบภูเขาหลวงหิมพานต์แล้ว ย่อมไม่ถึงแม้ความนับ ย่อมไม่ถึงแม้ส่วนแห่งเลี้ยว ย่อมไม่ถึง
แม้การเทียบกันได้ ²⁵

²⁴ พาลบัณฑิตสูตร, ม.อ. 14/473.

²⁵ เรื่องเดียวกัน, ข้อ 474.

จากข้อความที่ยกมาเป็นอุปมา เพื่อเปรียบเทียบความทุกข์ทรมานในนรก พระพุทธองค์ทรงตรัสสรุปว่า " ฉะนั้น เหมือนกันแล ทุกข์โศกนั้นที่บุรุษถูกแทงด้วยทอกสามร้อยเล่มเป็นเหตุกำลังเสวยอยู่นั้น เปรียบเทียบทุกข์ของนรกรยังไม่ถึงแม้ความนับ ยังไม่ถึงแม้ส่วนแห่งเสี้ยว ยังไม่ถึงแม้การเทียบกันได้ " ²⁶

3. อุปมาพวงนายนิรยบาลลงโทษสัตว์นรก มีข้อความในพาลบัณฑิตสูตร ดังนี้

ตุกริกษุทั้งหลาย เหล่านายนิรยบาลจะให้คนพาลนั้นกระทำเหตุชื่อการจำ 5 ประการคือ ตีรังตะปูเหล็กแดงที่ข้อมือข้างที่ 1 ข้างที่ 2 ที่เท้าข้างที่ 1 ข้างที่ 2 และที่ทรวงอกตรงกลาง คนพาลนั้นจะเสวยเวทนา อันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบ อยู่ในนรกนั้น และยังไม่ตาย ตราบเท่าบาปกรรมยังไม่สิ้นสุด ฯ

ตุกริกษุทั้งหลาย เหล่านายนิรยบาลจะจับคนพาลนั้นชิงพืดแล้วเอาผิงตาก คนพาลนั้นจะเสวยเวทนา อันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบ อยู่ในนรกนั้น และยังไม่ตาย ตราบเท่าบาปกรรมยังไม่สิ้นสุด ฯ

ตุกริกษุทั้งหลาย เหล่านายนิรยบาลจะจับคนพาลนั้นเอาเท้าขึ้นข้างบน เอาหัวลงข้างล่าง แล้วตากด้วยพรว้า คนพาลนั้นจะเสวยเวทนา อันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบ อยู่ในนรกนั้น และยังไม่ตาย ตราบเท่าบาปกรรมยังไม่สิ้นสุด ฯ

ตุกริกษุทั้งหลาย เหล่านายนิรยบาลจะจับคนพาลนั้นเทียมรถแล้ว ให้วิ่งกลับไปกลับมาบนแผ่นดินที่มีไฟติดทั่ว ลุกโพลิง โชติช่วง คนพาลนั้นจะเสวยเวทนา อันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบ อยู่ในนรกนั้น และยังไม่ตาย ตราบเท่าบาปกรรมยังไม่สิ้นสุด ฯ

ตุกริกษุทั้งหลาย เหล่านายนิรยบาลจะให้คนพาลนั้นเป็นขึ้นเป็นลงซึ่งภูเขาก้อนเพลิงสูงใหญ่ที่มีไฟติดทั่ว ลุกโพลิง โชติช่วง คนพาลนั้นจะเสวยเวทนา อันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบ อยู่ใน

²⁶ พาลบัณฑิตสูตร, ม.อ. 14/474.

นรกนั้น และยังไม่ตายตราบเท่าบาปกรรมยังไม่สิ้นสุด ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหล่านายนิรยบาลจะจับคนพาลนั้นเอาเท้าขึ้นข้างบนเอาหัวลงข้างล่าง แล้วพุ่งลงไปในห้องทองแดงที่ร้อนมีไฟติดทั่ว ลูกโหลง โขติช่วง คนพาลนั้นจะเดือดเป็นฟอง อยู่ในห้องทองแดงนั้น เมื่อเขาเดือดเป็นฟองอยู่ จะพล่านขึ้นข้างบนครึ่งหนึ่งบ้าง พล่านลงข้างล่างครึ่งหนึ่งบ้าง พล่านไปข้างขวางครึ่งหนึ่งบ้าง จะเสวยเวทนามันเป็นทุกข์กล้า เจ็บ แสบ อยู่ในนรกนั้น และยังไม่ตายตราบเท่าบาปกรรมยังไม่สิ้นสุด ฯ²⁷

ความทุกข์ทรมานที่สัตว์นรกได้รับ โดยดูจากการบรรยายที่มีอยู่ในเทวทูตสูตร และ พาลบัณฑิตสูตร ที่ยกมาแสดงข้างต้น นับว่าสัตว์นรกแต่ละตนต้องเสวยความทุกข์ ความเจ็บปวดที่แสนสาหัส ไม่มีแม้เวลาว่างที่จะหยุดจากการลงโทษ ดังนั้น ความทุกข์ทรมานจึงมีอยู่ตลอดเวลาที่เป็นสัตว์นรกอยู่ จนกว่าจะใช้กรรมให้หมดสิ้นไป

1.3 อายุของสัตว์นรก

การกำหนดอายุของสัตว์นรกนั้น ไม่สามารถคำนวณออกมาเป็นตัวเลขที่ชัดเจนได้ ที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก ก็เป็นเพียงการประมาณการเอาเท่านั้น โดยยกตัวอย่างจากชื่อนรกขุมหนึ่ง แล้วประมาณอายุในนรกขุมนั้น อันมีเรื่องกล่าวไว้ใน โภกกาลิกสูตร ความว่า

พระโภกาลิกะได้กล่าวล่วงเกิน พระสารีบุตร และ พระโมคคัลลานะ ในทางที่ลามก แม้พระนุทธเจ้าทรงว่ากล่าวตักเตือนเพื่อให้หยุดการดูหมิ่น พระสารีบุตร และ พระโมคคัลลานะ แล้วก็ตาม ท่านพระโภกาลิกะ ก็มีเชื่อฟัง ผลจากการไม่เชื่อฟังนั้น ทำให้ท่านพระโภกาลิกะอาพาธอย่าง

²⁷ พาลบัณฑิตสูตร, ม.อ. 14/475.

หนัก ได้รับทุกข์ เวทนาจนกระทั่งตาย เมื่อตายก็ไปสู่ "ปทุมนรก" เพราะมีจิตอาฆาตใน พระสารีบุตร และ พระโมคัลลานะ

เมื่อทำวลหัมบดีพรหม กราบพูลพระพุทธเจ้าถึงคติภายหลังมรณกรรมของ พระโกกาลิกะ ผู้ผูกจิตอาฆาตใน พระสารีบุตร และ พระโมคัลลานะ แล้ว เมื่อมีภิกษุกราบทูลถาม พระพุทธเจ้า จึงได้ตรัสถึงกำหนดอายุของสัตว์นรกในขุมนี้ว่า " . . . ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โภกกาลิกภิกษุ กระทำกาละแล้ว (ตาย) เกิดในปทุมนรก เพราะยังจิตให้อาฆาตในพระสารีบุตรและพระโมคัลลานะ " ²⁸

. . . ตูกรภิกษุ ประมาณอายุในปทุมนรกนานนัก ประมาณอายุในปทุมนรกนั้นยากที่จะ กระทบการกำหนดนับได้ว่า ประมาณเท่านั้นปี ประมาณเท่านั้นร้อยปี

ตูกรภิกษุ เปรียบเหมือนหนึ่งแถวียนบรรทุกเมล็ดงาของชาวโกศล มีอัตรา 20 ชารี (246 ทะนาน) เมื่อล่วงไปแสนปี บุรุษนำเอาเมล็ดงาหนึ่งออกจากแถวียนนั้น ตูกรภิกษุ เมล็ดงา หนึ่งแถวียนของชาวโกศล มีอัตรา 20 ชารินั้น ฟังถึงความสิ้นหมดไปโดยทำนองนี้เร็วกว่า นั้นยังไม่ถึงหนึ่งอัมพะไนเนรกเลย

ตูกรภิกษุ 20 อัมพะไนเนรก จึงเป็น 1 นิรพพะ 20 นิรพพะ เป็น 1 อัมพะ 20 อัมพะ เป็น 1 อหทะ 20 อหทะ เป็น 1 อฏฐะ 20 อฏฐะ เป็น 1 กุมพะ 20 กุมพะ เป็น 1 โสคันธิกะ 20 โสคันธิกะ เป็น 1 อุปลละ 20 อุปลละ เป็น 1 ปุณฑริกะ 20 ปุณฑริกะ เป็น 1 ปทุมะ

ตูกรภิกษุ โภกกาลิกภิกษุเกิดในปทุมนรก เพราะจิตให้อาฆาตใน พระสารีบุตร และ พระโมคัลลานะ . . . ²⁹

²⁸ โภกกาลิกสูตร. อัง. ทสก. 24/89.

²⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 89.

จะเห็นว่า เมื่อดูการเปรียบเทียบอายุของปฐมนรกนั้น นับว่ายาวนานมาก มีอาจคำนวณได้อย่างแน่นอนว่าประมาณกี่ปีของมนุษย์ อย่างไรก็ตาม หน่วยของนรกเหล่านี้ก็ยังปรากฏในชั้นฎีกา ความว่า

. . . กำหนดอายุของสัตว์ที่เกิดในอัมพพนรก กำหนดด้วยวิธีนี้คือ เมล็ดงา 1 วาหะ (1 วาหะมีเมล็ดงาจำนวน 4,096,000,000 เมล็ด : สิ้นพันเก้าสิบหกล้านเมล็ด) ล่วงไป 100 ปี จึงหยิบทิ้งไป 1 เมล็ด จนหมดเมล็ดงา 1 วาหะ เป็นประมาณอายุของสัตว์ที่บังเกิดในอัมพพนรก . . .³⁰

ดังนั้น หากระยะเวลาของ อัมพพนรก ยาวนานมากเช่นนี้แล้ว ปฐมนรกที่พระโกกาลิกะ ไปตกอยู่ จึงมีต้องกล่าวถึงว่าจะยาวนานเพียงใด เราพึงทราบแต่เพียงว่า สัตว์นรกที่ไปสู่ปฐมนรก นั้น ต้องรับผลของกรรมนานแสนนานสุดศตวรรษ

ในข้อความอีกตอนหนึ่ง ก็กล่าวถึงประมาณอายุของผู้ทำกรรมดีเตียนพระอริยเจ้า ว่า " บุคคลตั้งวาจาและใจอันลามกไว้ เป็นผู้มกดีเตียนพระอริยเจ้า ย่อมเข้าถึงนรก ซึ่งมีประมาณแห่งอายุถึง 13,600,000 วัฐพพะ กับ 5 อัมพพะ ฯ "³¹

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³⁰ กรมศิลปากร, โลกที่ปสาธของพระลิ่งฆราชเมธังกร, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดสามัญนิติบุคคลสหประชาชาติชัย, 2529), หน้า 16.

³¹ โกกาลิกสูตร, สัง. สคาถ. 15/605.

ส่วนการกำหนดอายุของมหานรก 8 ชุม เราพบการคำนวณนั้นได้จากชั้นฎีกา คือ ใน ฎุมิวิลาสินี³² ได้กำหนดอายุของมหานรกโดยการเปรียบเทียบกับอายุของมนุษย์ ไว้ตามลำดับดังนี้

ประเภทของมหานรก	อายุนรก (ปี)	อายุมนุษย์ (ล้านปี)
1. สัตยูชีวนรก	500	9
2. กาศีสัตตนรก	1,000	36
3. สังฆานรก	2,000	145
4. โรรูนรก	4,000	234
5. มหาโรรูนรก	8,000	9,216
6. ตาปนรก	16,000	184,212
7. มหาตาปนรก	ครึ่งอันตรกัปป์	—
8. อเวจี้นรก	1 อันตรกัปป์	—

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³² พระเทพมุนี (วิลาส ญาณวโร), วรรณกรรมไทยเรื่องฎุมิวิลาสินี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2527), หน้า 62 - 69.

อายุของสัตว์นรกในมหานรกนั้นสามารถแสดงวิธีการคำนวณเทียบกับอายุของมนุษย์ได้ต่อไป

นรกขุมที่ 1 ลัญชีวนรก

หนึ่งวันหนึ่งคืนของนรกขุมนี้ จะเท่ากับ 500 ปีของมนุษย์ เพราะฉะนั้น

1 วันนรก	เท่ากับ	500	ปีมนุษย์
365 วันนรก (1 ปี)	"	500×365	= 182,500 ปีมนุษย์
500 ปี	"	$182,500 \times 500$	= 9,125,000 ปีมนุษย์

เพราะฉะนั้น โดยประมาณอายุของสัตว์นรกขุมนี้ จึงเท่ากับ 9 ล้านปีมนุษย์ นั้นหมายความว่า สัตว์นรกตายแล้วตายอีก 500 ปี เท่ากับ มีชีวิตนานถึง 9 ล้านปี ซึ่งนับว่าเป็นจำนวนปีที่น่าานมาก

ส่วนอีก 7 ขุมที่เหลือ จะคำนวณในลักษณะเดียวกัน

ศูนย์วิทยพัชกร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สาเหตุที่นำไปสู่นรก

ในพระสุตตันตปิฎก ได้กล่าวถึง สาเหตุและลักษณะของบุคคลผู้นำไปสู่นรก โดยมีแทรก อยู่ในพระสูตรต่างๆ เป็นจำนวนมาก เป็นทำนองว่า บุคคลได้กระทำเช่นไรแล้วจึงไปสู่อบาย ทุกคติ วินิบาต นรก หรือกล่าวถึง ธรรมที่เป็นเหตุให้เกิดในนรก ดังจะยกข้อความจากในพระสูตรต่าง ๆ ดังนี้

ตุกรพราหมณ์ บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมทำแต่กายทุจริต มิได้ทำกายสุจริต ย่อมทำแต่วจีทุจริต มิได้ทำวจีสุจริต ย่อมทำแต่มโนทุจริต มิได้ทำมโนสุจริต ตุกรพราหมณ์ เพราะกระทำด้วย เพราะไม่กระทำด้วย สัตว์บางพวกในโลกนี้ เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึง อบาย ทุกคติ วินิบาต นรก³³

หรือในบางข้อความ พราหมณ์ได้ทูลถามพระพุทธเจ้าถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้สัตว์ เมื่อตาย แล้วไปสู่นรก ดังข้อความว่า

ข้าแต่พระ โคตมผู้เจริญ อะไรหนอแล เป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องให้สัตว์ในโลกนี้ เมื่อแตก กายตายไป ย่อมเข้าถึง อบาย ทุกคติ วินิบาต นรก
พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า เพราะเหตุแห่งการประพฤติอธรรม และการประพฤติไม่สม่ำเสมอ สัตว์บางพวกในโลกนี้ เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึง อบาย ทุกคติ วินิบาต นรก³⁴

³³ อัง. ทุก. 20/263.

³⁴ อัง. ทุก. 20/16.

ตูก่อนภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่ประกอบด้วยธรรม 3 ประการ ต้องตกนรก เหมือนถูกนำไปฝังไว้
 ธรรม 3 ประการเป็นไหน คือ กายกรรมฝ่ายอกุศล 1 วจีกรรมฝ่ายอกุศล 1 มโนกรรม
 ฝ่ายอกุศล 1 ตูก่อนภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่ประกอบด้วยธรรม 3 ประการนี้แลต้องตกนรก เหมือน
 ถูกนำไปฝังไว้³⁵

ตูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม 4 ประการ ย่อมเกิดในนรก เหมือนถูกนำมา
 โยนไว้ ธรรม 4 ประการเป็นไหน คือ เป็นผู้ฆ่าสัตว์ 1 ลักทรัพย์ 1 ประพฤติผิดในกาม
 1 พุตเทจ 1 ตูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม 4 ประการนี้แล ย่อมเกิดใน
 นรก เหมือนถูกนำมาโยนลงในนรก³⁶

ตูก่อนภิกษุทั้งหลาย อุบาสกประกอบด้วยธรรม 5 ประการ ย่อมเกิดในนรก เหมือนถูกนำมา
 วางไว้ในนรก ธรรม 5 ประการเป็นไหน คือ อุบาสกเป็นผู้ฆ่าสัตว์ ฯลฯ เป็นผู้ดื่มน้ำเมาคือ
 สุราและ เมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท³⁷

ตูก่อนภิกษุทั้งหลาย อุบาสกประกอบด้วยธรรม 6 ประการ ย่อมเกิดในนรก เหมือนถูกนำมา
 วางเก็บไว้ ธรรม 6 ประการเป็นไหน คือ เป็นผู้ฆ่าสัตว์ 1 ลักทรัพย์ 1 ประพฤติผิดใน
 กาม 1 พุตเทจ 1 มีความปรารถนาในกาม 1 มีความเห็นผิด 1 . . . ³⁸

³⁵ อกุศลสูตร, อัง.ติก. 20/147.

³⁶ นiryสูตร, อัง.จตุ. 21/64.

³⁷ นiryสูตร, อัง.ปัญ.ฉก. 22/173.

³⁸ ปฐมนiryสูตร, อัง.ปัญ.ฉก. 22/81.

นอกจากพระสูตรดังกล่าวข้างต้น ที่ยกมาเป็นตัวอย่างของบุคคลที่ประพฤติดนตามนั้น จะถูกนำไปสู่นรกแล้ว ยังมีพระสูตรที่ขยายความพระสูตรข้างต้นเกิดขึ้นอีกมาก ซึ่งเป็นพระสูตรที่กล่าวถึงบุคคลที่ไปตกนรกทั้งหมด ดังจะยกขึ้นมาประกอบดังต่อไปนี้

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ผู้ประกอบด้วยธรรม 3 ประการ คือ กายกรรมที่มีโทษ 1 วจีกรรมที่มีโทษ 1 มโนกรรมที่มีโทษ 1 ผู้ที่ประกอบด้วยธรรม 3 ประการนี้แล ต้องตกนรก เหมือนถูกนำไปฝังไว้³⁹

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ผู้ประกอบด้วยธรรม 3 ประการ ๗๗ คือ กายกรรมที่ไม่สม่ำเสมอ 1 วจีกรรมที่ไม่สม่ำเสมอ 1 มโนกรรมที่ไม่สม่ำเสมอ 1 ๗๗⁴⁰

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ผู้ประกอบด้วยธรรม 3 ประการ คือ กายกรรมที่ไม่สะอาด 1 วจีกรรมที่ไม่สะอาด 1 มโนกรรมที่ไม่สะอาด 1 ๗๗⁴¹

จากพระสูตรที่ยกมากล่าวไว้ข้างต้น ผู้วิจัยขอแยกลักษณะสาเหตุ ที่นำไปสู่นรกไว้เป็น 2 ประการคือ

ประการแรก ผู้ไปสู่นรก เป็นบุคคลผู้ประพฤติดุชธรรม

ประการที่สอง ผู้ไปสู่นรก เป็นบุคคลผู้มีมิจนาทิจริ

ศูนย์วิทยพัชยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³⁹ สāvāsasūtra, อัง.ติก. 20/148.

⁴⁰ วิสมสูตร, อัง.ติก. 20/149.

⁴¹ อสุจิสสูตร, อัง.ติก. 20/150.

ประการแรก ผู้ประพฤดิธรรม ได้แก่ ผู้ที่มีความประพฤดิชั่ว หรือ ประพฤดิทุจริตทางกาย วาจา ใจ คือ มีกายทุจริต วจิตทุจริต และมโนทุจริต ในทางพระพุทศาสนา กล่าวถึงผู้ประพฤดิเช่นนี้ว่า เป็นผู้ได้กระทำบาป หรือผู้ที่ได้ประพฤดิอกุศลกรรมบท 10 ประการได้แก่

1. เป็นผู้ฆ่าสัตว์
2. เป็นผู้ลักทรัพย์
3. เป็นผู้ประพฤดิผิดในกาม
4. เป็นผู้กล่าวคำเท็จ
5. เป็นผู้กล่าวส่อเสียด
6. เป็นผู้กล่าวคำหยาบ
7. เป็นผู้กล่าวคำเพ้อเจ้อ
8. เป็นผู้มิจิตผูกพยาบาท
9. เป็นผู้มีความโลภมาก
10. เป็นผู้มีความเห็นผิด

ข้อ 1 - 3 เป็นการกระทำทางกายทุจริต ข้อ 4 - 7 เป็นการกระทำทางวจีทุจริต และ 8 - 10 เป็นการกระทำทางมโนทุจริต ซึ่งเมื่อใดที่บุคคลคนหนึ่งประพฤดิเข้าข่าย 1 ใน 10 ข้อนี้ถือว่าเป็นการกระทำที่มีโทษ เป็นการกระทำที่ไม่สะอาด ดังที่กล่าวในสāvāchāsuตฺรว่า กายกรรมที่มีโทษ วจีกรรมที่มีโทษ มโนกรรมที่มีโทษ ผู้ที่ประกอบด้วยการกระทำทั้ง 3 อย่างนี้ ถือว่าเป็นการประพฤดิธรรม เป็นการกระทำที่ไม่พึงควรกระทำ ดังนั้น ผู้ที่กระทำจึงได้รับผลคือ ไปสู่รอกดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

นอกจากนี้ ในส่วนของอกุศลกรรมบท 10 ประการนั้น ได้มีการขยายความเพิ่มเติมขึ้นอีก โดยอธิบายถึงผู้ประกอบธรรม รวมแล้วมีทั้งหมด 40 ประการ โดยจะขอยกตัวอย่างในพระสุตฺรต่อไปนี้

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม 4 ประการ เหมือนภูคนำมาโยนในนรก ธรรม 4 ประการเป็นไฉน คือ ตนเองเป็นผู้ฆ่าสัตว์ 1 ชักชวนผู้อื่นในการฆ่าสัตว์ 1 พอใจในการฆ่าสัตว์ 1 กล่าวสรรเสริญคุณการฆ่าสัตว์ 1 ตูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรมทั้ง 4 ประการนี้แล เหมือนภูคนำมาโยนลงในนรก⁴²

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม 4 ประการ เหมือนภูคนำมาโยนในนรก ธรรม 4 ประการเป็นไฉน คือ ตนเองเป็นผู้ประพตติผิดในกาม 1 ชักชวนผู้อื่นในการประพตติผิดในกาม 1 พอใจในการประพตติผิดในกาม 1 กล่าวสรรเสริญคุณการประพตติผิดในกาม 1 ตูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรมทั้ง 4 ประการนี้แล เหมือนภูคนำมาโยนลงในนรก⁴³

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม 4 ประการ เหมือนภูคนำมาโยนในนรก ธรรม 4 ประการเป็นไฉน คือ ตนเองเป็นผู้มีความเห็นผิด 1 ชักชวนผู้อื่นในความเห็นผิด 1 พอใจในความเห็นผิด 1 กล่าวสรรเสริญคุณในความเห็นผิด 1 ตูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรมทั้ง 4 ประการนี้แล เหมือนภูคนำมาโยนลงในนรก⁴⁴

พระสูตรข้างต้น เป็นตัวอย่างของการขยายความของอกุศลกรรมบท 10 ในแต่ละข้อ ซึ่งจะรวมอยู่ในขอบเขตของผู้ประพตติธรรม คือ มีกายทุจริต วจีทุจริต และมโนทุจริต เสมอ โดยกล่าวไว้ในลักษณะเดียวกันตลอด กล่าวคือ ผู้ใดกระทำผิดศีลในข้อใดข้อหนึ่ง จะรวมใจความถึง ตนเองเป็นผู้กระทำเอง ชักชวนผู้อื่นกระทำ พอใจในการกระทำนั้น และยกย่องผู้อื่นที่กระทำผิด เช่นเดียวกับตน

⁴² ภาณัติปาติสสูตร, อัง. จตุ. 21/264.

⁴³ มีจนาจารีสสูตร, อัง. จตุ. 21/266.

⁴⁴ มีจนาภิภูวิสสูตร, อัง. จตุ. 21/273.

ตัวอย่าง ลมมติว่าชายคนหนึ่งไม่รักษาศีล 5 คือทำผิดศีลในข้อใดข้อหนึ่ง มติทางพุทธศาสนา จะถือว่า เป็นผู้มียกยศจริต วิจิตรจริต มโนจริต ได้ชื่อว่า เป็นคนทุศีล เมื่อตายก็อาจไปสู่ นรกได้เช่นกัน มีข้อความในมหาปริณิพพานสูตร กล่าวไว้ว่า

. . . คนทุศีล มีศีลวิบัติแล้ว เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก ย่อมเข้าถึงอบาย ทคติ วิเนปาท นรก⁴⁵

ประการที่สอง บุคคลผู้มีมิจนาคิณฺฐิ โดยความจริงแล้ว ข้อนี้เป็นข้อย่อยจากข้อ 1 แต่ต้องขอแยกอธิบาย เพื่อที่จะแสดงให้เห็นว่า โทษแห่งมิจนาคิณฺฐินั้น สามารถนำไปสู่ นรกได้ ลักษณะของบุคคลที่เรียกว่าเป็นมิจนาคิณฺฐิ มีกล่าวไว้ใน สาลยกสูตร⁴⁶ อธิบายไว้ว่า

ผู้มีความเห็นผิด คือ มีความเห็นวิปริตว่า ผลแห่งทานที่ให้แล้วไม่มี ผลแห่งการบูชาไม่มี ผลแห่งการเช่นสรวงไม่มี ผลวิบากแห่งการทำดีและทำชั่วไม่มี โลกหน้าไม่มี มารดาไม่มี บิดาไม่มี สัตว์ทั้งหลายที่เป็นอุปาทิกไม่มี สมณะและพราหมณ์ทั้งหลาย ผู้ดำเนนชอบ ผู้ปฏิบัติชอบ ผู้ทำโลกนี้และโลกหน้าให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเอง แล้วลอนให้ผู้อื่นรู้ ไม่มีอยู่ในโลก ดังนี้

สรุปความเห็นผิด 10 ประการ มีดังนี้

1. เห็นว่าทานที่ให้แล้วไม่มีผล
2. เห็นว่าการบูชาไม่มีผล
3. เห็นว่าการเคารพนับถือไม่มีผล
4. เห็นว่าไม่มีผลแห่งกรรมดีกรรมชั่ว

⁴⁵ มหาปริณิพพานสูตร, ที.ม. 10/79.

⁴⁶ สาลยกสูตร, ม.ม. 21/264.

5. เห็นว่าไม่มีโลกนี้
6. เห็นว่าไม่มีโลกหน้า
7. พระคุณของแม่ไม่มี
8. พระคุณของพ่อไม่มี
9. เห็นว่าไม่มีสัตว์ที่จะไปผูกเกิด
10. เห็นว่าไม่มีสมณพราหมณ์หรือผู้ปฏิบัติจนบรรลุมรรคผล

ฉะนั้นแล้ว คติทางพุทธศาสนาจึงถือว่า ผู้ที่เป็นมิจฉาทิฏฐิ คือ ผู้ที่มีความเห็นไม่ถูกต้องตามความจริง มีความเห็นวิปริตดังกล่าวข้างต้น ส่วนผู้ที่เห็นถูกต้องตามความเป็นจริง เรียกว่า เป็นสัมมาทิฏฐิ การมีความเห็นแบบมิจฉาทิฏฐินำไปสู่รกได้อย่างไร มีพระพุทธพจน์กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า

. . . เมื่อปรโลกมี เขาเห็นว่า ปรโลกไม่มี ความเห็นของเขาก็เป็นมิจฉาทิฏฐิ . . . พวกที่มีวาทะ มีทิฏฐิว่า ทานที่ทำแล้วไม่มีผล . . . สำหรับพวกนี้ เป็นอันหวังสิ่งต่อไปไม่ได้ คือ พวกเขาจะละทิ้ง กายสุจจริต วจีสุจจริต มโนสุจจริต อันเป็นกุศลธรรมทั้ง 3 อย่างด้วย⁴⁷

พระพุทธพจน์นี้ ตรงกับมิจฉาทิฏฐิในข้อ 1 และ 6 ซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องของนรก เพราะนรกถือเป็นสถานที่ที่มีอยู่ในปรโลก หรือ โลกหน้า ผู้ไม่เชื่อเช่นนี้ ย่อมมีโอกาสประพตติผิดทางกาย วาจา ใจ และเมื่อเป็นเช่นนี้ โอกาสไปสู่ นรกจึงมีมากขึ้น ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสกับสาวกว่า " ดูก่อนนิกขุทั้งหลาย เราได้เห็นสัตว์ผู้ประกอบด้วย กายทุจจริต วจีทุจจริต มโนทุจจริต ตีเตียนพระอริยเจ้า เป็นมิจฉาทิฏฐิ เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึง อบาย ทุกติ วินิบาต นรก "⁴⁸

⁴⁷ อรรถกถาสุตต, ม.ม. 13/103 - 124.

⁴⁸ ชู.อิตติ. 25/248.

พระพุทธองค์ทรงกล่าวยืนยันว่า "เรารู้มาเอง เห็นมาเอง ทราบมาเอง จึงกล่าวเช่นนั้น" หรืออีกนัยหนึ่ง ได้ตรัสเป็นทำนองตักเตือนการกระทำของมนุษย์ เพื่อบอกทางป้องกันมิให้ไปนรก ว่า

บุคคลในโลกนี้ ตั้งใจไว้ผิด กล่าววาจาผิด กระทำการทำงานผิดด้วยกาย ผู้มีการสตับน้อย ทำกรรมอันไม่เป็นบุญ ไว้ในชีวิตอันมีประมาณน้อยในมนุษย์โลกนี้ เขาผู้มีปัญญาทราวม เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงนรก⁴⁹

นอกจากนี้ ยังมีพระสูตรบางสูตร ได้กล่าวถึงลักษณะเฉพาะของบุคคล ที่ทำให้ไปนรกได้แก่ ภิกษุณี มีกล่าวไว้ใน วาจาสูตร วายามสูตร อิลลาสูตร ทิฏฐิสสูตร มัจฉริยสูตร วรรณาสสูตร⁵⁰ ดังสรุปไว้รวมกันดังนี้

เหตุที่ภิกษุณีตกนรก

1. ภิกษุณีไม่ใคร่ครวญให้ตระหนักแน่นอนแล้ว สรรเสริญผู้ไม่ควรสรรเสริญ
2. ภิกษุณีไม่ใคร่ครวญให้ตระหนักแน่นอนแล้ว ตีเตียนผู้ควรสรรเสริญ
3. ภิกษุณีไม่ใคร่ครวญให้ตระหนักแน่นอนแล้ว เข้าไปกำจัดความเลื่อมใสในฐานะอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส
4. ภิกษุณีไม่ใคร่ครวญให้ตระหนักแน่นอนแล้ว เข้าไปกำจัดความเลื่อมใสในฐานะอันเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส

⁴⁹ ม.มู. 12 /484.

⁵⁰ อัง.จกก. 22/139 - 143.

5. มีวาจาผิด
6. มีกิจการงานผิด
7. มีความพยายามผิด
8. มีความดำริผิด
9. ระลึกผิด
10. เป็นผู้ตระหนี่ในที่อยู่, สกฺล, ลาก, วรรณะ และ ธรรม
11. ทำลัทธิไทยให้ตกไป

โดยทำนองเดียวกัน ก็กล่าวถึงโทษของสตรีที่ไม่ประพฤติธรรม สามารถไปสู่นรกได้เช่นกัน
กัน พระองค์ตรัสไว้แก่พระอนุรุทธ ดังนี้

ดูก่อนอนุรุทธ มาตุคาม ผู้ประกอบไปด้วยธรรม 3 อย่าง เมื่อกายแตกทำลายตายไปแล้ว
ย่อมเข้าถึง อบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ธรรม 3 อย่าง คือ อะไร?

ดูก่อนอนุรุทธ มาตุคามในโลกนี้ ในเวลาเช้า ก็อยู่ครองเรือนด้วยใจที่ถูกกลุ่มรุมด้วยมลทิน
แห่งความตระหนี่ ตอนกลางวันก็อยู่ครองเรือนด้วยใจที่ถูกกลุ่มรุมด้วยความริษยา ในเวลาเย็นก็
อยู่ครองเรือนด้วยใจที่ถูกกลุ่มรุมด้วยราคะ ดูก่อนอนุรุทธ มาตุคามผู้ประกอบไปด้วยธรรม 3 อย่าง
เหล่านั้นแล เมื่อกายแตกทำลายตายไปแล้ว ย่อมเข้าถึง อบาย ทุกคติ วินิบาต นรก⁵¹

อย่างไรก็ตาม ยังมีรายละเอียดอีกมาก ที่กล่าวถึง เหตุที่ทำให้ไปนรก ซึ่งมักเป็นการ
กล่าวซ้ำ ๆ กันกับพระสูตรที่เคยกล่าวมาแล้ว แต่ให้คำอธิบายย่อยลงไปอีก เช่น

⁵¹ อัง.ติก. 20/362.

ใน ปานาติปาตสูตร⁵² กล่าวถึงผู้ไปเกิดในนรก 4 ประเภทคือ

1. เป็นผู้มั่งงำลัตว์
2. ลักรัพย์
3. ประพฤติผิดในกาม
4. พุดเท็จ

ใน มุลาสูตร⁵³ ชยายความเพิ่มเติมในปานาติปาตสูตร ในข้อ 4 ว่า

1. เป็นผู้พุดเท็จ
2. เป็นผู้พุดล่อเสียด
3. เป็นผู้พุดคำหยาบ
4. เป็นผู้พุดเพ้อเจ้อ

ใน วัฒนสูตร⁵⁴ กล่าวถึงบุคคลไปนรก 4 ประการ คือ

1. บุคคลผู้ไม่พิจารณาใคร่ครวญก่อนแล้ว กล่าวสรรเสริญบุคคลที่ไม่ควรสรรเสริญ
2. บุคคลผู้ไม่พิจารณาใคร่ครวญก่อนแล้ว กล่าวติเตียนบุคคลที่ควรสรรเสริญ
3. บุคคลผู้ไม่พิจารณาใคร่ครวญก่อนแล้ว ปลุกความเลื่อมใสในฐานะที่ไม่ควรเลื่อมใส
4. บุคคลผู้ไม่พิจารณาใคร่ครวญก่อนแล้ว ปลุกความไม่เลื่อมใสในฐานะที่ควรเลื่อมใส

⁵² อัง. จตุ. 21/81.

⁵³ อัง. จตุ. 21/82.

⁵⁴ อัง. จตุ. 21/83.

โกธสูตร⁵⁵ กล่าวถึงผู้ไปเกิดในนรก 4 ประการ คือ

1. เป็นผู้หนักในความโกรธ ไม่หนักในพระสัทธรรม
2. เป็นผู้หนักในความลบหลู่ ไม่หนักในพระสัทธรรม
3. เป็นผู้หนักในลาภ ไม่หนักในพระสัทธรรม
4. เป็นผู้หนักในลักการะ ไม่หนักในพระสัทธรรม

จากพระสูตรที่ยกมา แสดงให้เห็นว่า โทษที่เป็นเหตุให้ไปนรกนั้น ไม่จำกัดว่าจะเป็
โทษเล็กน้อยหรือโทษมาก การกระทำทุกอย่าง หากผิดทำนองคลองธรรม หรือประพฤดิชั่ว ย่อมมี
โอกาสไปนรกได้เหมือนกัน

กล่าวโดยสรุปแล้ว สาเหตุที่นำไปสู่ นรกก็คือ ผู้ที่กระทำผิดทางกาย วาจา ใจ เป็นสำคัญ
และเป็นผู้ที่มีมิจฉาจิตตังที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งหมด

⁵⁵ อัง. จตุ. 21/84.

วิเคราะห์นรกในพระสูตร

เราสามารถแยกอธิบายการกล่าวถึงเรื่อง นรก ไว้ใน 2 ประเด็นคือ

1. นรก ในชาตินี้ (เกิดในชีวิตปัจจุบัน)
2. นรก ในชาติหน้า (ภายหลังที่ตายไปแล้ว)

1. นรก ในชาตินี้ ก็คงมีปรากฏอยู่บ้างตามพระสูตรบางตอน แต่มีจำนวนน้อยกว่านรกที่หมายถึง ชาติหน้า อาทิเช่น ตอนที่พระพุทธเจ้าตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า

ภิกษุทั้งหลาย เป็นลาภของเธอทั้งหลายแล้ว เธอทั้งหลายได้ดีแล้วที่ได้มีโอกาสมาประพฤติพรหมจรรย์ เราได้เห็นแล้ว ภิกษุทั้งหลาย นรก และสวรรค์ มีอยู่ที่อายตนะ 6 อันเป็นที่เกิดแห่งผัสสะนี้เอง ในข้อนี้ได้อย่างไร? คือ ในขณะที่ใครประสบแต่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะธรรมารมณ์ อันไม่เป็นที่พึงปรารถนาน่ารักใคร่ชอบใจ ที่พึงปรารถนาน่ารักใคร่ชอบใจไม่ประสบ ในขณะที่เป็น นรก ในขณะที่ใครประสบแต่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะธรรมารมณ์ ล้วนแต่พึงปรารถนาน่ารักใคร่ชอบใจ ที่ไม่พึงปรารถนาน่ารักใคร่ชอบใจไม่ได้ประสบในขณะนี้เป็น สวรรค์⁵⁶

ตราบที่ภิกษุทั้งหลาย มีอยู่ นรก ที่มีความเร่าร้อนมาก คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะธรรมารมณ์ ที่ได้ประสบเข้าแล้ว ไม่เป็นที่พึงปรารถนาน่ารักใคร่ชอบใจเลย สิ่งเหล่านี้แหละคือ นรก ที่แผดเผาอย่างใหญ่หลวงทีเดียว . . .⁵⁷

⁵⁶สัง.ลพ. 18/158.

⁵⁷สัง.มท. 19/563.

จากข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นว่า สภาวะของนรกที่พระพุทธองค์ทรงหมายถึงนั้นคือ ภาวะของนรกที่เกิดขึ้นในใจเป็นลำดับ โดยปกติมนุษย์เราอาศัยอายตนะทั้ง 6 ในการรับรู้สรรพสิ่งต่าง ๆ ซึ่งการรับรู้เหล่านั้น เป็นผลสะท้อนออกมาจากจิตใจ ฉะนั้น เมื่อใดที่ใจเป็นทุกข์กับสิ่งที่ชอบใจและไม่ชอบใจ เราเรียกภาวะดังกล่าวว่า เป็นภาวะของนรก ในทางตรงกันข้าม เมื่อใดที่ใจเป็นสุขกับสิ่งที่ชอบใจและไม่ชอบใจ เรียกภาวะนั้นว่า ภาวะของสวรรค์ เหตุนี้ การรับรู้ที่มีความต้องการทางรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณ์ อยู่ ถือว่าตกอยู่ในห้วงแห่งนรก ได้รับโทษคือ ทุกข์ใจในชีวิตปัจจุบัน

นรกที่เกิดขึ้นทางอายตนะนี้เอง ได้มีชื่อเรียกว่า "ผัสสาตนิกะ" ซึ่งอธิบายไว้ในขณสูตร⁵⁸ มีข้อความว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นรกชื่อว่า ผัสสาตนิกะ 6 อัน เราเห็นแล้วในผัสสาตนิคนรกนั้น สัตว์จะเห็นรูปอะไร ๆ ด้วยจักขุ ก็ย่อมเห็นแต่รูปอันไม่น่าปรารถนา ย่อมไม่เห็นรูปอันน่าปรารถนา ย่อมเห็นแต่รูปไม่น่าใคร่ ย่อมไม่เห็นรูปอันน่าใคร่ ย่อมเห็นแต่รูปอันไม่น่าพอใจ ย่อมไม่เห็นรูปอันน่าพอใจจึงพึงเสียดใจอะไร ๆ ด้วยหู ... จะตมกลิ่นอะไร ๆ ด้วยจมูก ... จะลิ้มรสอะไร ๆ ด้วยลิ้น จะต้องโผฏฐัพพะอะไร ๆ ด้วยกาย ... จะรู้แจ้งธรรมารมณ์อะไร ๆ ด้วยใจ ก็ย่อมรู้แจ้งแต่ธรรมารมณ์อันไม่น่าปรารถนา ย่อมไม่รู้แจ้งธรรมารมณ์อันน่าปรารถนา ก็ย่อมรู้แจ้งแต่ธรรมารมณ์อันไม่น่าใคร่ ย่อมไม่รู้แจ้งธรรมารมณ์อันน่าใคร่ ย่อมรู้แจ้งแต่ธรรมารมณ์อันไม่น่าพอใจ ย่อมไม่รู้แจ้งธรรมารมณ์อันน่าพอใจ ฯ

ข้อความจากพระสูตรนี้ แสดงให้เห็นว่า อายตนะทั้ง 6 ของมนุษย์เราได้มีการรับรู้สิ่งต่าง ๆ โดยผ่าน ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ แล้ว เกิดความรู้สึกไม่พอใจต่ออารมณ์ที่มากกระทบเมื่อนั้น ภาวะนั้น เราเรียกว่า "ภาวะของนรก"

⁵⁸ ขณสูตร, สัง.สพ. 18/214.

ในที่นี้ ผู้วิจัยจะไม่เสนอรายละเอียดของนรกในความหมายที่หมายถึงชาตินี้ หรือชาติปัจจุบัน แต่จะเน้นอภิปรายในส่วนของนรกที่หมายถึงชาติหน้าเท่านั้น

2. นรก ในชาติหน้า เป็นสิ่งที่ยืนยันได้ว่า มีจริง จากหลักฐานที่อ้างมาในพระสูตรต่าง ๆ สามารถจำแนกได้เป็นข้อ ๆ ดังนี้

1. กล่าวถึง กำลังความสามารถของพระพุทธเจ้าที่ยังรู้ความเป็นไปของสัตว์นรก
2. กล่าวถึง สภาพความทุกข์ทรมานที่สัตว์นรกได้รับในนรก
3. กล่าวระบุชื่อ คุณลักษณะของนรก อายุของนรกที่มีอาจคำนวณได้
4. กล่าวถึง สถานที่ของสัตว์ผู้ทำบาป และการกระทำในอดีตของสัตว์นั้น ได้ส่งผลอย่างไรในนรก
5. กล่าวถึง ภูมิของนรก เป็นลำดับชั้นที่ต่ำที่สุด

จำแนกเป็นข้อ ๆ ดังต่อไปนี้

1. กล่าวถึงกำลังความสามารถของพระพุทธเจ้า ที่ยังรู้ความเป็นไปของสัตว์นรก และยืนยันว่า นรกเป็นสิ่งที่มียุ่จริง ตามที่พระองค์ได้รู้เองเห็นเอง เช่นใน มหาสีหนาทสูตร พระองค์ได้ตรัสกับพระสารีบุตรว่า

ดูก่อนสารีบุตร ตถาคตย่อมเห็นหมู่มัณเฑาะว์ที่ กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีตมีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุบริสุทธิ ล่วงจักขุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่มัณเฑาะว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า สัตว์เหล่านั้นประกอบด้วย กายทุจริต วาจาทุจริต มโนทุจริต ตีเตียน

พระอริยเจ้าเป็นมัจฉาทิฎฐิ ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจมัจฉาทิฎฐิ เบื้องหน้าแต่ตายไป เขาย่อมเข้าถึง อบาย ทุคติ วินิบาท นรก⁵⁹

ตูก่อนสารีบุตร เราย่อมรู้จักซึ่งนรก ทางยังลัตว์ให้ถึงนรก และปฏิบัติอันจะยังลัตว์ให้ถึงนรก อนึ่ง ลัตว์ผู้ดำเนินประการใด เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก ย่อมเข้าถึง อบาย ทุคติ วินิบาท นรก เราย่อมรู้จักซึ่งประการนั้นด้วย . . .⁶⁰

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงยืนยันในความมีอยู่ของนรก ว่าเป็นสภาพที่แตกต่างไปจากสภาพของมนุษย์โลก บุคคลจะได้พบหลังจากที่ได้ตายไปแล้ว เพราะเหตุที่ได้กระทำความชั่ว จึงถูกนำมาสู่นรก ได้รับทุกขเวทนา ซึ่งพระพุทธเจ้ามักกล่าวยืนยันว่า " . . . เราย่อมเห็นบุคคลนั้น เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เข้าถึงแล้วซึ่ง อบาย ทุคติ วินิบาท นรก เสวยทุกขเวทนาอันแรงกล้า เผ็ดร้อนโดยล้วนเดียว "⁶¹

2. กล่าวถึงสภาพความทุกข์ทรมานที่ลัตว์นรก⁶² ได้รับในนรก อันที่พระพุทธเจ้าได้ยกตัวอย่างการลงโทษของนายนิรยบาล (ผู้ลงโทษลัตว์นรก) ที่มีต่อคนพาล⁶³ ว่าเป็นเพียงส่วน

⁵⁹ มหาสังฆทานสูตร, อรรถกถา ม.มุล. 12/166.

เทวทูตสูตร, อุปรี. 14/505.

⁶⁰ มหาสังฆทานสูตร, อรรถกถา ม.มุล. 12/170.

⁶¹ มหาสังฆทานสูตร, อรรถกถา ม.มุล. 12/171.

⁶² ลัตว์นรกในที่นี้ มักจะใช้ในความหมายของ ผู้ที่กระทำชั่ว ผู้เป็นมัจฉาทิฎฐิ และคนพาล

⁶³ คนพาล คือ บุคคลที่ตรงข้ามกับบัณฑิต ได้แก่บุคคลที่ประกอบด้วยทุจริต 3 อย่างคือ 1 มักคิดความคิดที่ชั่ว (มโนทุจริต) 2 มักพูดคำพูดที่ชั่ว (วจีทุจริต) 3 มักทำการทำที่ชั่ว (กายทุจริต)

เลี้ยวหนึ่ง เมื่อเทียบกับความทุกข์ในนรกที่คนพาลจะต้องได้รับจนกว่าหมดสิ้นบาปกรรม อุปมาเหมือนแผ่นหินหย่อม ๆ หย่อมเป็นล้วนเลี้ยวน้อยของภูเขาหลวงหิมพานต์ พาลบัณฑิตสูตร⁶⁴ ได้กล่าวถึงการลงโทษสัตว์นรกไว้ว่า

- . . . เหล่านายนิรยบาลจะจับคนพาลนั้นซึ่งผิดแล้วเอาฝั่งถาก คนพาลนั้นจะเสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบอยู่ในนรกนั้น และยังไม่ตายตราบเท่าบาปกรรมยังไม่สิ้นสุด
- . . . เหล่านายนิรยบาลจะจับคนพาลนั้นเอาเท้าขึ้นข้างบน เอาหัวลงข้างล่าง แล้วถากด้วยขวี่ คนพาลนั้นจะเสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบอยู่ในนรกนั้น . . .
- . . . เหล่านายนิรยบาลจะเอาคนพาลนั้นเหวี่ยงมรดแล้ว ให้วิ่งกลับไปกลับมาบนแผ่นดินที่มีไฟติดทั่ว ลูกโพลง โขติช่วง คนพาลนั้นจะเสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบอยู่ในนรกนั้น . . .
- . . . เหล่านายนิรยบาลจะเอาคนพาลนั้นเป็นขึ้นป็นลง ซึ่งภูเขาถ่านเพลิงลูกใหญ่ที่มีไฟติดทั่ว ลูกโพลง โขติช่วง คนพาลนั้นจะเสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบอยู่ในนรกนั้น . . .
- . . . เหล่านายนิรยบาลจะจับคนพาลนั้น เอาเท้าขึ้นข้างบนเอาหัวลงข้างล่าง แล้วพุ่งลงไปในห้องทองแดงที่ร้อนมีไฟติดทั่ว ลูกโพลง โขติช่วง คนพาลนั้นจะเดือดเป็นฟองอยู่ในห้องทองแดงนั้น เขาเมื่อเดือดเป็นฟองอยู่ จะพ่นขึ้นข้างบนครึ่งหนึ่งบ้าง จะพ่นลงข้างล่างครึ่งหนึ่งบ้าง พ่นไปข้างขวางครึ่งหนึ่งบ้าง จะเสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบ อยู่ในห้องทองแดงนั้น และยังไม่ตายตราบเท่าบาปกรรมยังไม่สิ้นสุด. . .

จากข้อความดังกล่าว ทำให้เราได้มองเห็นภาพของการได้รับโทษของสัตว์นรกว่าเป็นสิ่งที่น่ากลัว สยดสยอง เช่น การถูกถากด้วยฝั่ง การถูกต้มด้วยหม้อทองแดง ฯลฯ สัตว์ต่าง ๆ

⁶⁴ ม.อ. 14/474., เทวทูตสูตร, ม.อ. 14/513. (ฉบับหลวง)

เหล่านี้เกิดขึ้นจริงและมีจริงหรือไม่ อาวุธและอุปกรณ์ที่นำกลัวต่าง ๆ เหล่านี้ อาจจะมีหรือไม่มี เราคงมีอาจตัดสินใจได้ แต่ถ้าหากเราเชื่อและยอมรับในสิ่งที่พระพุทธรเจ้าทรงมองเห็นสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนี้ก็ไม่แน่ว่าจะมีปัญหา อย่างไรก็ตาม เราอาจจะยอมรับเพียงความเห็นที่ว่า สภาพของนรก เป็นสิ่งที่น่ากลัว ก็น่าที่จะเพียงพอ

3. กล่าวระบุชื่อ คุณลักษณะของนรก อายุของนรกที่มีอาจคำนวณได้ และผลการทำงานของลัทธินรก

ในเทวทูตสูตร^{๘๕} กล่าวถึง เรื่องที่เกี่ยวกับนรกไว้มากที่สุด นับตั้งแต่ที่พระพุทธรเจ้าได้ทรงรู้ชัดถึงเหล่าสัตว์ที่จะไปนรก หลังจากที่ได้ตายไปแล้ว ด้วยทิพยจักขุของพระองค์เอง ทรงรู้เหตุที่ทำให้ไปนรก รู้ถึงความทุกข์ทรมานที่อยู่ในนรกรู้ชื่อและคุณลักษณะของนรก จากความสามารถของพระองค์นี้ ทำให้เราได้หลักฐานที่แน่นอนมากขึ้นว่าชื่อของนรกที่กล่าวในแต่ละสูตร มิได้กล่าวไว้อย่างลอย ๆ เพราะสามารถนำกลับไปเปรียบเทียบกับประเภทของนรกที่กล่าวไว้ข้างต้นได้

ในข้อที่ว่า พระพุทธรเจ้าทรงรู้ชัดถึงจิตใจของเหล่านั้นผู้ไปนรก ได้อธิบายมาแล้ว(ดูหน้า 55 - 56) ส่วนข้อที่ว่า ทรงรู้เหตุที่ทำให้ไปนรก และรู้ชื่อของนรกนั้น สืบเนื่องมาจากบทสนทนา ระหว่างนพยาม กับ ลัทธินรก โดยมีใจความสำคัญอยู่ที่การได้ถามเรื่องเทวทูตทั้ง 5 อันได้แก่

เทวทูตที่ 1	ความเกิด	ได้แก่	ทารกแรกเกิด
" 2	ความแก่	"	คนแก่ชรา
" 3	ความเจ็บ	"	คนป่วยไข้
" 4	โจรผู้ต้องโทษมีความผิด	"	นักโทษ
" 5	ความตาย	"	คนตาย

^{๘๕} เทวทูตสูตร, ม.อุปรี. 14/504 - 525. (ฉบับหลวง)

หากสัตว์นรกใดไม่รู้จัก ก็จะได้รับโทษไปตามนั้น ตัวอย่างการสอบสวนของพญายม มีดังนี้

- พญายม : ตูกรพ่อมหาจำเริญ ท่านไม่เห็นเทวทูตที่ 1 ปรากฏในหม่อมมนุษย์หรือ
 สัตว์นั้น : ข้าพเจ้า ไม่เห็นเลย เจ้าข้า ฯ
 พญายม : ตูกรพ่อมหาจำเริญ ท่านไม่เห็นเด็กแดง ฯ ยังอ่อนนอนแบ เปื้อนมูล
 คุถของตน อยู่ในหม่อมมนุษย์บ้างหรือ
 สัตว์นั้น : เห็น เจ้าข้า ฯ . . .

จากนี้ พญายมก็ได้ถามโดยลักษณะเช่นเดียวกันนี้ ถึง เทวทูตที่ 2, 3, 4, และ 5
 กล่าวไว้ดังนี้

- เทวทูตที่ 2 พญายม : ตูกรพ่อมหาจำเริญ ท่านไม่เห็นเทวทูตที่ 2 ปรากฏในหม่อมมนุษย์หรือ
 สัตว์นั้น : ข้าพเจ้า ไม่เห็นเลย เจ้าข้า ฯ
 พญายม : ตูกรพ่อมหาจำเริญ ท่านไม่เห็นหญิงหรือชายมีอายุ 80 ปี 90 ปี
 หรือ 100 ปี นับแต่เกิดมา ผู้แก่ ซี่โครงคด หลังงอ ถือไม้แท้งกเงิน
 เดินไป กระลับกระส่าย ล่วงวัยหนุ่มสาว ฟันหัก ดมหงอก หนึ่งยัน
 คีระชะล้าน เที้ยว ตัวตกรกระ ในหม่อมมนุษย์หรือ ฯ
 สัตว์นั้น : เห็น เจ้าข้า ฯ . . .

- เทวทูตที่ 3 พญายม : ตูกรพ่อมหาจำเริญ ท่านไม่เห็นเทวทูตที่ 3 ปรากฏในหม่อมมนุษย์หรือ
 สัตว์นั้น : ข้าพเจ้า ไม่เห็นเลย เจ้าข้า ฯ
 พญายม : ตูกรพ่อมหาจำเริญ ท่านไม่เห็นหญิงหรือชายผู้ป่วย ทนทุกข์ เป็นไข้
 หนัก นอนเปื้อนมูลคุถของตน มีคนอื่นคอยพุงลุกพุงเดิน ในหม่อมมนุษย์
 หรือ ฯ
 สัตว์นั้น : เห็น เจ้าข้า ฯ . . .

เทวทูตที่ 4 พญายม : ดุกรพ่อมหาจำเรียว ท่านไม่ได้เห็นเทวทูตที่ 4 ปรากฏในหม่อมมนุษย์หรือ
 สัตว์นั้น : ข้าพเจ้า ไม่เห็นเลย เจ้าข้า ฯ
 พญายม : ดุกรพ่อมหาจำเรียว ท่านไม่ได้เห็นราชาทั้งหลายในหม่อมมนุษย์ จับโจรผู้
 ประพฤติผิดมาแล้ว สั่งลงกรรมกรรมต่างชนิดบ้างหรือ คือฯ โปยด้วยแล้
 โปยด้วยหวาย ตีด้วยตะบองสั้น ตัดมือ ตัดเท้า ตัดทั้งมือทั้งเท้า ตัดหู
 ตัดจมูก ตัดทั้งหูทั้งจมูก ลงกรรมกรรมวิธี หม้อเคี้ยวน้ำส้ม ลงกรรมกรรม
 วิธี ขอดสังข์ . . . ตัดศีรษะด้วยดาบ เหล่านั้นเป็นต้น
 สัตว์นั้น : เห็น เจ้าข้า ฯ . . .

เทวทูตที่ 5 พญายม : ดุกรพ่อมหาจำเรียว ท่านไม่ได้เห็นเทวทูตที่ 5 ปรากฏในหม่อมมนุษย์หรือ
 สัตว์นั้น : ข้าพเจ้า ไม่เห็นเลย เจ้าข้า ฯ
 พญายม : ดุกรพ่อมหาจำเรียว ท่านไม่ได้เห็นหญิงหรือชายที่ตายแล้ววันหนึ่ง หรือ
 สองวัน หรือสามวัน ขึ้นฟอง เขียวช้ำ มีน้ำเหลืองเี่ยม ในหม่อมมนุษย์หรือ
 สัตว์นั้น : เห็น เจ้าข้า ฯ . . .

เมื่อจบคำไต่ถามของพญายมแล้ว นายนิรยบาลก็นำสัตว์นั้นไปได้รับการลงโทษในนรกต่อ
 ไป อย่างไม่รู้ก็ตาม ก่อนที่จะถูกนำไป พญายมท่านก็ได้แสดงความมีเมตตาจิต ปล่อยโยนสัตว์นรกให้
 รู้ถึงความประมาทของตน โดยกล่าวว่า

. . . ดุกรพ่อมหาจำเรียว ท่านนั้นรู้ความ มีสติ เป็นผู้ใหญ่แล้ว ได้มีตาริตั้งนี้บ้างไหมว่า แม้
 ตัวเราแล ก็มีความเกิดเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเกิดไปได้ เรามีความแก่เป็นธรรมดา
 ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้ เรามีความเจ็บป่วยเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บป่วยไปได้
 เราเห็นโทษของการถูกลงกรรมกรรมต่าง ๆ ในปัจจุบัน และเรามีความตายเป็นธรรมดา ไม่
 ล่วงพ้นความตายไปได้ . . . การที่เราอยู่อย่างนี้แล้ว ควรที่จะทำความดีทางกาย ทางวาจา
 และทางใจ . . . อย่ามีวประมาทเสีย เพราะท่านเท่านั้นที่ต้องได้รับผลแห่งความประมาท

เหล่านี้ . . . ๑๑

หลังจากที่พยายามได้แสดงควมมีเมตตาจิต ปล่อยโยนเอาอกเอาใจสัตว์นรก เพื่อให้รู้ถึงเหตุแห่งความประมาทของตนเองที่ไม่รู้ไม่เข้าใจในเทวทูตทั้ง 5 แล้ว พยายามยังได้เน้นให้สัตว์นรกได้เห็นถึงความประมาทที่เกิดจากสัตว์นรกที่ได้กระทำชั่วเอง โดยมีใช้บุคคลอื่นกระทำให้ ดังข้อความต่อไปนี้

ตุกรภิกษุทั้งหลาย พยายามจะปล่อยโยนเอาอกเอาใจ ได้ถามถึงเทวทูตที่ 1 กะสัตว์นั้นว่า ตุกรพ่อมหาจำเริญ ท่านไม่ได้เห็นเทวทูตที่ 1 บราภฏในหม่มนุษย์หรือ

สัตว์นั้นทูลอย่างนี้ว่า ข้าพเจ้าไม่เห็นเลย เจ้าข้า ฯ

พยายามถามอย่างนี้ว่า ตุกรพ่อมหาจำเริญ ท่านไม่ได้เห็นเด็กแดงๆ ยังอ่อนนอนแบ เปื้อนมูลธุณของตน อยู่ในหม่มนุษย์หรือ ฯ

สัตว์นั้นทูลอย่างนี้ว่า เห็น เจ้าข้า ฯ

พยายามถามอย่างนี้ว่า ตุกรพ่อมหาจำเริญ ท่านนั้นรู้ความ มีสติเป็นผู้ใหญ่แล้ว ได้มีความดำริตั้งนี้บ้างไหมว่า แม้ตัวเราแล ก็มีความเกิดเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเกิดไปได้ ควรที่เราจะทำความดีทางกาย ทางวาจา และทางใจ ฯ

สัตว์นั้นทูลอย่างนี้ว่า ข้าพเจ้าไม่อาจ เจ้าข้า มัวประมาทเสีย เจ้าข้า ฯ

พยายามถามอย่างนี้ว่า ตุกรพ่อมหาจำเริญ ท่านไม่ได้ทำความดีทางกาย ทางวาจา และทางใจไว้ เพราะมัวประมาทเสีย ดังนั้น เหล่านายนิรยบาลจักลงโทษโดยอาการที่ท่านประมาทแล้ว ก็บาปกรรมนั้นแล ไม่ใช่มารดาทำให้ท่าน ไม่ใช่บิดาทำให้ท่าน ไม่ใช่พี่น้องชายทำให้ท่าน ไม่ใช่พี่น้องหญิงทำให้ท่าน ไม่ใช่มิตรอำมาตย์ทำให้ท่าน ไม่ใช่ญาติสาโลหิตทำให้ท่าน ไม่ใช่สมณและพราหมณ์ทำให้ท่าน ไม่ใช่เทวดาทำให้ท่าน ตัวท่านเองทำเข้าไว้ ท่าน

^{๑๑} เทวทูตสูตร, ม.อ. 14/504 - 525.

เท่านั้นจักเสวยวิบากของบาปกรรมนี้ ๕

ตุกรภิกษุทั้งหลาย พญายมครั้นปลอบโยนเอาอกเอาใจ ได้ตามถึงเทวทูตที่ 1 กะสัตว์นั้น แล้ว จึงปลอบโยนเอาอกเอาใจ ได้ตามเทวทูตที่ 2 ว่า ตุกรพ่อมหาจำเริญ ท่านไม่ได้เห็น เทวทูตที่ 2 ปรากฏในหม่อมมนุษย์หรือ ๕

สัตว์นั้นทูลอย่างนี้ว่า ข้าพเจ้าไม่เห็นเลย เจ้าข้า ๕

พญายมถามอย่างนี้ว่า ตุกรพ่อมหาจำเริญ ท่านไม่ได้เห็นหญิงหรือชายมีอายุ 80 ปี 90 ปี หรือ 100 ปี นับแต่เกิดมา ผู้แก่ซึ่งใคร่คิด หลังงอ ถี่ไม้แทงกเงินเดินไป กระลับกระส่าย ล่วงวัยหนุ่มสาว พันหัก ผมหงอก หนึ่งย่น ศีรษะล้าน เที้ยว ตัวตกรกระ ในหม่อมมนุษย์หรือ ๕

สัตว์นั้นทูลอย่างนี้ว่า เห็น เจ้าข้า ๕

พญายมถามอย่างนี้ว่า ตุกรพ่อมหาจำเริญ ท่านนั้นรู้ความ มีสติเป็นผู้ใหญ่แล้ว ได้มีความ ดำริตั้งนี้บ้างไหมว่า แม้ตัวเราแล ก็มีความเกิดเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเกิดไปได้ ควร ที่เราจะทำความดีทางกาย ทางวาจา และทางใจ ๕

สัตว์นั้นทูลอย่างนี้ว่า ข้าพเจ้าไม่อาจ เจ้าข้า มีวประมาทเสีย เจ้าข้า ๕

พญายมถามอย่างนี้ว่า ตุกรพ่อมหาจำเริญ ท่านไม่ได้ทำความดีทางกาย ทางวาจา และ ทางใจไว้ เพราะมีวประมาทเสีย ดังนั้น เหล่านายนิรยบาลจักลงโทษโดยอาการที่ท่าน ประมาทแล้ว ก็บาปกรรมนั้นนั่นแล ไม่ใช่มารดาทำให้ท่าน ไม่ใช่บิดาทำให้ท่าน ไม่ใช่พี่น้อง ชายทำให้ท่าน ไม่ใช่พี่น้องหญิงทำให้ท่าน ไม่ใช่มิตรอำมาตย์ทำให้ท่าน ไม่ใช่ญาติสาโลหิตทำ ให้ท่าน ไม่ใช่สมณและพราหมณ์ทำให้ท่าน ไม่ใช่เทวดาทำให้ท่าน ตัวท่านเองทำเข้าไว้ ท่าน เท่านั้นจักเสวยวิบากของบาปกรรมนี้ ๕⁶⁷

⁶⁷ เทวทูตสูตร, ม.อ. 14/507 - 511.

จากข้อความข้างต้นที่พยายามได้พูดจากับสัตว์นรก โดยมีจุดประสงค์ที่จะชี้ให้สัตว์นรกได้รู้
 ลำนึกถึงการกระทำของตนเองมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพื่อสัตว์นรกจะได้เข้าใจว่า ผลจากการที่ตนเอง
 ต้องได้รับความทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัสเช่นนี้ เนื่องมาจากตนเองเท่านั้นที่เป็นผู้กระทำ ดังข้อ
 ความที่พยายามกล่าวเน้นไว้ทุกตอนของการได้ถามเวททูตทั้ง 5 ไว้ว่า " ก็บาปกรรมนั้นแล ไม่
 ใช้มารดาทำให้ท่าน ไม่ใช่บิดาทำให้ท่าน ไม่ใช่พี่น้องชายทำให้ท่าน ไม่ใช่พี่น้องหญิงทำให้ท่าน ไม่
 ใช้มิตรอำมาตย์ทำให้ท่าน ไม่ใช่ญาติสาโลหิตทำให้ท่าน ไม่ใช่สมณะและพราหมณ์ทำให้ท่าน ไม่ใช่
 เทวดาทำให้ท่าน ตัวท่านเองทำเข้าไว้ ท่านเท่านั้นจักเสวยวิบากของบาปกรรมนี้ " นี้แสดงให้
 เห็นว่า วิบากของการกระทำกรรมของสัตว์นรก ย่อมเกิดจากตัวของสัตว์นรกนั่นเองที่เป็นผู้กระทำ
 มิใช่ใครคนใดที่จะรับวิบากกรรมแทนกันได้ อุปมาเหมือนคนหิวข้าว แล้วได้กินข้าว เขาเท่านั้นเป็น
 ผู้อิ่ม มิใช่คนอื่นจะอิ่ม หรือฉันใดที่คนล้มขิมเกลือ เขาย่อมเป็นผู้รู้สึกเค็มของเกลือฉันนั้น

4. กล่าวถึง สถานที่ของผู้ทำบาป และการกระทำในอดีตของสัตว์นั้น ได้ส่งผลอย่าง
 ไรในนรก แต่ไม่ระบุชื่อว่าเป็นนรกขุมใด

หลักฐานเรื่องนี้มีกล่าวไว้ใน เนมิราชชาดก^{๑๘} เป็นจำนวนมากเพราะชาดกนี้ได้กล่าว
 ถึงการท่องเที่ยวเมืองนรก และเมืองสวรรค์ของพระเจ้าเนมิราช โดยมีท่านมาตลีเทพสารเถี เป็น
 ผู้ตอบคำถามให้แก่พระเจ้าเนมิราช ระหว่างที่เดินทางไปพบสถานที่ ๓ แห่ง อาทิ

พระราชชาติว่า สุนัขแดง สุนัขดำ ผงแร่ ผงกา นากลิ้ว เคี้ยวกินสัตว์นรก ความกลัว
 ปราภฏแก่เรา เพราะเห็นสัตว์เหล่านั้นเคี้ยวกินสัตว์นรก เราขอถามท่าน สัตว์เหล่านั้นที่ผงกา
 เคี้ยวกิน ได้ทำบาปอะไรไว้

มาตลีเทพสารเถี อันพระเจ้าเนมิราชตรัสถามแล้ว ได้ทูลพยากรณ์วิบากของเหล่าสัตว์ผู้ทำ
 บาป ตามที่ได้ทราบ แต่พระเจ้าเนมิราชผู้ไม่ทรงทราบ ว่าสัตว์เหล่าใดเหล่าหนึ่งเป็นผู้ตระหนี่

^{๑๘} เนมิราชชาดก, อรรถกถา ชุ.ชา. 28/525 - 570.

ตระหนี่เหนียวแน่น มีบาปกรรม มักบริภาษเบียดเบียนดำกระหนาบพร้าหมั่น สัตว์เหล่านั้นมีกรรม
หยาบช้ากระทำบาป จึงถูกฝูงกาเคี้ยวกิน^{๕๑}

โดยตลอดของเนมิราชชาติก จะมีลักษณะการถามตอบเช่นนี้ไปเรื่อย ๆ โดยเล่าถึง
สภาวะที่สัตว์นรกนั้นได้รับ ก่อนที่จะตอบว่า สัตว์นั้นได้กระทำอะไรมาจึงมารับโทษเช่นนั้น เช่น

ก. สัตว์นรกใดมีร่างกายลุกโหลงเดินเหยียบแผ่นดินเหล็ก และนายนิรบาลโบยด้วยท่อน
เหล็กแดง เหตุเพราะ เมื่อยังอยู่ในมนุษย์โลกเป็นผู้มีบาปกรรมเบียดเบียน ดำกระหนาบชายหญิงผู้มี
กุศลธรรม สัตว์เหล่านั้นมีกรรมหยาบช้า กระทำบาปกรรมแล้ว จึงถูกเบียดเบียนด้วยท่อนเหล็กนอน
อยู่

ข. สัตว์นรกใดมีความหิวครอบงำ กินมูลและคูดเป็นอาหารในห้วงน้ำที่เต็มไปด้วย
มูลและคูด มีกลิ่นเน่า ไม่สะอาด เหตุเพราะได้ก่อทุกข์เบียดเบียนมิตรหลาย ตั้งมั่นอยู่ในความ
เบียดเบียนผู้อื่นทุกเมื่อ สัตว์นรกเหล่านั้นมีกรรมหยาบช้า เป็นนาลประทุษร้ายมิตร จึงต้องกินมูล
และคูด

ค. สัตว์นรกใดถูกนายนิรบาลผูกคอไว้ บ้างถูกตัดให้เป็นชิ้น ๆ นอนอยู่ เหตุเพราะ
สัตว์นรกเหล่านี้เคยเป็นผู้ฆ่าแกะ ฆ่าสุกร ฆ่าปลา ครึ่งฆ่าสัตว์ของเลี้ยง กระบือ แพะ แกะ แล้ว
วางไว้ในร้านที่ฆ่าสัตว์ขายเนื้อ เป็นผู้มีกรรมหยาบช้าทำบาป จึงถูกตัดเป็นชิ้น ๆ นอนอยู่

ศูนย์วิทยุวิทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๕๑}เนมิราชชาติก, อรรถกถา ชุ.ชา. 28/542.

5. กล่าวถึง ภูมิของนรก เป็นลำดับชั้นที่ต่ำที่สุด

ใน ธรณีสัณฐาน⁷⁰ มีบทสนทาระหว่างท่านธรณีสัณฐานนิราหณ์ กับท่านพระสารีบุตร ว่า ด้วยเรื่องของการที่บุคคลเมื่อถูกนำไปสู่รอกแล้ว มีอาจจะขอร้องอ้อนวอนต่อนายนิรบาลว่า อย่าพาตนไปนรกเลยเหตุเพราะเมื่อได้กระทำความผิดแล้วย่อมต้องได้รับโทษโดยไม่มีเงื่อนไขใด ๆ ซึ่งธรณีสัณฐานนิราหณ์เข้าใจความดังกล่าวเป็นอย่างดี ท่านพระสารีบุตรจึงได้ทดสอบถามปัญหาเรื่องภพภูมิต่าง ๆ ในทำนองเปรียบเทียบว่า ภพไหนเลวที่สุด และภพไหนประเสริฐที่สุด

ในส่วนของ ภูมินรก

ท่านสารีบุตร ถามว่า ธรณีสัณฐาน ท่านจะเข้าใจความชื่อนั้นเป็นไฉน นรกกับกำเนิดสัตว์เดรัจฉาน ไหนจะดีกว่ากัน

ธรณีสัณฐาน ตอบว่า กำเนิดสัตว์เดรัจฉานดีกว่านรก ท่านพระสารีบุตร

สารีบุตร ถาม ท่านเข้าใจความชื่อนั้นเป็นไฉน กำเนิดสัตว์เดรัจฉานกับปิตติวิสัย ไหนจะดีกว่ากัน

ธรณีสัณฐาน ตอบ ปิตติวิสัยดีกว่ากำเนิดสัตว์เดรัจฉาน

สารีบุตร ถาม ท่านเข้าใจความชื่อนั้นเป็นไฉน ปิตติวิสัยกับมนุษย์ ไหนจะดีกว่ากัน

ธรณีสัณฐาน ตอบ มนุษย์ดีกว่าปิตติวิสัย ท่านพระสารีบุตร

ฯลฯ

จะเห็นว่าข้อความของบทสนทานั้นทำให้เราเห็นว่า ภูมินรกกนั้น เป็นแดนที่ต่ำที่สุด เลวที่สุดในภูมิทั้งหมด

⁷⁰ ม.ม. 13/672 - 703.

ข้อสังเกตบางประการในเรื่องนรก

1. จากการบรรยายสภาพในบางขุมของนรก ที่สัตว์นรกได้รับความทุกข์ทรมานอยู่ นั้น เราจะสังเกตได้ว่า นรกแต่ละขุมมีสภาพความทุกข์ทรมานที่ต่างกัน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับการกระทำของ สัตว์นรกที่เคยกระทำไว้ในอดีต ซึ่งหากเรานำความทรมานนี้มาเปรียบเทียบกับสภาพความเป็นจริง ในโลกมนุษย์ปัจจุบัน เราจะพบว่า สัตว์นรกนั้นช่างตายยากเสียจริง เช่น สัตว์นรกที่ถูกดัมในหม้อทองแดง หรือ ถูกตอกด้วยตะปูเหล็กแดงที่หน้าอก ถ้าเป็นมนุษย์ เมื่อถูกกระทำเช่นนั้นก็อาจตายทันที เพราะทนต่อสภาพความเจ็บปวดไม่ไหว เหตุนี้ หลายคนจึงกล่าวว่า นรกเป็นแดนนิยายที่กล่าวไว้แต่เรื่องเหลือเชื่อเกินความจริง ในข้อนี้ เราอาจอธิบายโดยการเปรียบเทียบมนุษย์และ สัตว์นรกที่มีภูมิต่างกันได้ว่า สภาพความเป็นอยู่ของทั้งสองย่อมต้องต่างกัน ฉะนั้น การได้รับสิ่งที่เรียกว่า สุขและทุกข์ จึงต่างกัน ภาวะความทนทุกข์ก็ย่อมต่างกันเป็นธรรมดา

ส่วนในข้อที่ว่า เหตุใดสัตว์นรกจึงเติบโตอย่างรวดเร็วโดยทันที ที่กล่าวเช่นนั้น เพราะ เรามักจะพบข้อความที่ว่า "..... สัตว์นั้นได้รับทุกข์เวทนานักล่า เจ็บแสบอยู่ในนรกนั้น และยังไม่ตายตราบเท่าที่บาปกรรมนั้นยังไม่สิ้นสุด....." ในข้อนี้ เราสามารถนำหลักธรรมเรื่อง กำเนิด 4 มาอธิบาย อย่างที่พระพุทธรเจ้าได้ตรัสไว้แก่พระสารีบุตรว่า

ดูกรสารีบุตร กำเนิด 4 ประการเหล่านั้นแล 4 ประการเป็นไฉน คือ อัณฑชะกำเนิด ชลาพุชะกำเนิด สังเสทชะกำเนิด โอปปาทิกะกำเนิด ดูกรสารีบุตร ก็อัณฑชะกำเนิดเป็นไฉน สัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นได้ ช้ำแรกเปลือกแห่งฟองเกิดขึ้น เราเรียกว่า อัณฑชะกำเนิด ดูกร สารีบุตร ชลาพุชะกำเนิด เป็นไฉน สัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นได้ ช้ำแรกไส้ (มดลูก) เกิดนี้เรา เรียกว่า ชลาพุชะกำเนิด ดูกรสารีบุตร สังเสทชะกำเนิด เป็นไฉน สัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นได้ ย่อมเกิดในปลาเน่า ในซากศพเน่า ในขนมมุด หรือน้ำคร่ำ ในเก้าโคล (ของสกปรก) นี้เราเรียกว่า สังเสทชะกำเนิด ดูกรสารีบุตร โอปปาทิกะกำเนิด เป็นไฉน เทวดา สัตว์

นรก มนุษย์บางจำพวก และเปรตบางจำพวก นี้เราเรียกว่า โอบปาดิกะกำเนิด⁷¹

กำเนิด 4 ได้แก่

1. อัณฑชะ - เกิดในไข่
2. ชลาพุชะ - เกิดในมดลูก
3. ลังเสทชะ - เกิดในแก้วโคลที่ขุ่นขึ้น ยางเหนียว เกสรดอกไม้
4. โอบปาดิกะ - เกิดผุดขึ้นในอากาศ โดยเติบโตทันที

ฉะนั้น ลัตวันรอก จึงจัดอยู่ในประการที่ 4 คือเป็น โอบปาดิกะกำเนิด ซึ่งมีการเกิดและตายโดยทันที ดังอาจารย์พร รัตนสุวรรณ กล่าวว่า โอบปาดิกะกำเนิดนั้น หมายถึงสัตว์ที่เกิดขึ้นโดยไม่ได้อาศัยเหตุเหมือนอย่างพวกสัตว์ สามประเภทนั้น เวลาจะเกิดก็ปรากฏใหญ่โตขึ้นมาทันทีราวกับผุดขึ้นมา⁷² ดังนั้น ข้อสงสัยที่ว่า ลัตวันรอกต้องรับโทษกรรมเป็นเวลานานและตายยากนั้น จึงหมดไป

2. ความคิดในเรื่องนรกของบุคคลทั่วไป เห็นว่า นรกเป็นดินแดนที่ลงโทษของผู้ที่กระทำความชั่วหรือทำบาป ซึ่งจะต้องเป็นบาปหนักถึงจะได้รับโทษในนรก แต่ความเป็นจริงในพระสูตรต่าง ๆ พบว่า แม้โทษเพียงเล็กน้อยก็อาจนำไปสู่นรกได้ เหตุผลในเรื่องนี้ก็คือ บุคคลที่จะไปสู่นรกนั้น ได้กระทำความชั่วขึ้นบ่อย ๆ จนเคยชินติดเป็นนิสัย โอกาสการได้รับโทษในนรกจึงมีมากกว่าบุคคลที่กระทำความผิดน้อยครั้ง ดังพระพุทธพจน์ตอนหนึ่งยืนยันว่า "ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย

⁷¹ มหาสิหนาทสูตร ม.มู. 12/672 - 703.

⁷² พร รัตนสุวรรณ, พุทธวิทยาเล่ม 2, (พระนคร : โรงพิมพ์วิญญาน, 2499),

บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม 4 ประการ ย่อมอุบัติในนรก . . . คือ บุคคลผู้ทำปนาติปาทโดยปกติ
ทำอกุศลนาทานโดยปกติ ทำกาเมสุมิจนจารโดยปกติ พุตมสวาทโดยปกติ . . . ⁷³

คำว่า "โดยปกติ" ในที่นี้ หมายถึงการกระทำที่ทำบ่อยจนเคยชินนั่นเอง

ศูนย์วิทยพัชกร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁷³นिरยสูตร, อัง.จตุ. 21/64.

2. เดรัจฉาน

เดรัจฉานภูมิ จัดเป็นทศคติภูมิหนึ่ง สัตว์เดรัจฉานมีจำนวนมากมายอาศัยอยู่ในมนุษย์โลก หรือ โลกเดียวกันกับมนุษย์ ที่มนุษย์สามารถเห็นได้ จึงไม่มีปัญหาเรื่องความมีอยู่ เหมือนกับนรก และ สวรรค์ ที่กล่าวมาแล้ว แต่เดรัจฉานบางพวก มนุษย์ไม่สามารถมองเห็นด้วยตาเปล่า เช่น เชื้อโรคต่าง ๆ ไวรัส จุลินทรีย์ มนุษย์ต้องใช้อุปกรณ์เครื่องมือ เพื่อแสดงความมีอยู่ของสัตว์เดรัจฉานเหล่านั้น เดรัจฉานไม่มีที่อยู่อาศัยของตนเองเป็นลัดเป็นส่วนเฉพาะ

ในส่วนของเดรัจฉาน จะแยกอธิบายตามลำดับดังนี้

- 2.1 ความหมายของสัตว์เดรัจฉาน
- 2.2 ประเภทของสัตว์เดรัจฉาน
- 2.3 สาเหตุที่นำไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน

2.1 ความหมายของสัตว์เดรัจฉาน

ปรมัตถ ไซติกะฎีกาอภิธรรมมัตถสังคหะ ได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับสัตว์เดรัจฉานไว้ว่า เดรัจฉาน หรือ ตีรัจฉาน หรือ ตีรัจฉานา มีใจความเป็นสองนัย คือ

- นัยแรก หมายถึง สัตว์ผู้ไปโดยส่วนขวาง
- นัยที่ 2 หมายถึง สัตว์ที่เป็นไปขวางจากมรรคผล

นัยแรก สัตว์ผู้ไปโดยส่วนขวาง อธิบายว่า บรรดาสัตว์ทั้งหลายเช่นมนุษย์ เมื่อเดินไปย่อมนำไปโดยส่วนสูง คือศีรษะตั้งตรงขึ้นเบื้องบน แต่เดรัจฉานนั้น เมื่อไปย่อมนำไปโดยส่วนขวาง คือ แขนทั้งสองต้องชี้เป็นเท้า ศีรษะตั้งอยู่ข้างหน้าและก้มลงเบื้องล่าง

นัยที่ 2 ลัทธิที่ไปขวางจากมรรคผล อธิบายว่า ในกำเนิดไตรจกานนี้ แม้ว่าจะเป็นพระโพธิสัตว์แล้วก็ตาม ถ้าไปถือกำเนิดในบรรดาไตรจกานเหล่าใดเหล่าหนึ่งแล้ว ต้องห่างจากมรรคผลโดยแน่นอน⁷⁴

นอกจากความหมายของลัทธิไตรจกาน ที่มีอยู่ในปรมัตถโชติกะแล้ว เรายังพบความหมายของลัทธิที่แทรกอยู่ในพระสูตรบางตอน มีใจความว่า

. . . เพราะเหตุที่มีความพอใจ ความกำหนด ความเพลิตเพลิน ความทะยานอยากในรูปแลเป็นผู้ข้องในรูป เป็นผู้เกี่ยวข้องในรูปนั้น ฉะนั้น จึงเรียกว่า ลัทธิ เพราะเหตุที่มีความพอใจ ความกำหนด ความเพลิตเพลิน ความทะยานอยากในเวทนา . . . ในสัญญา . . . ในสังขาร . . . ในวิญญาณ เป็นผู้ข้องในวิญญาณ เป็นผู้ข้องในวิญญาณนั้น ฉะนั้นจึง เรียกว่า ลัทธิ⁷⁵

คำว่า "ลัทธิ" ในที่นี้หมายถึงสิ่งมีชีวิตที่มีจิตทุกประเภท มิใช่หมายถึงเฉพาะลัทธิไตรจกานเพียงอย่างเดียว ทั้งนี้เพราะข้อความข้างต้นได้อธิบายถึงสาเหตุของการเกิดเป็นลัทธิเข้าไปด้วยว่า เมื่อใดที่มีความพอใจ เมื่อใดที่มีความพอใจ ความต้องการ ความเพลิตเพลินในชั้น 5 อันมีรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ แล้ว เมื่อนั้น จิตย่อมผูกพันกับสิ่งนั้น จึงเป็นเหตุที่ทำให้เกิดเป็นลัทธิได้

ศูนย์วิทยพัชกร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁷⁴ พระลัทธัมมโชติกะ ธรรมจริยะ, ปรมัตถโชติกะ มหาอภิธัมมัตถสังคหะฎีกา ปริจเฉทที่ 5 เล่ม 1, (พระนคร : โรงพิมพ์คณะช่าง จำกัด, 2504), หน้า 59.

⁷⁵ ลัทธิสูตร, สัง.ชั้น. 17/161.

2.2 ประเภทของสัตว์เดรัจฉาน

เนื่องจากสัตว์เดรัจฉานที่มีอยู่ในโลกมนุษย์มีจำนวนมากมายจึงจำเป็นต้องจัดประเภทให้เป็นจำพวกใดจำพวกหนึ่ง ซึ่งหลักฐานจากพระไตรปิฎก ผู้วิจัยพบว่า การจัดประเภทของสัตว์เดรัจฉานได้รวมไว้ใน พาลบัณฑิตสูตร อันซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงจำพวกของสัตว์เดรัจฉานแก่พระภิกษุทั้งหลาย พร้อมเปรียบเทียบกับคนพาลที่มีลักษณะไปในทางเดียวกับสัตว์เดรัจฉาน เมื่อตายแล้วก็จะเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานจำพวกนั้น

ตั้งข้อความใน พาลบัณฑิตสูตร⁷⁶ ดังนี้

ดูกรภิกษุทั้งหลาย มีเหล่าสัตว์เดรัจฉานจำพวกมีเท้าเป็นนักษา สัตว์เดรัจฉานเหล่านั้นย่อมใช้ฟันและเล็บกินหญ้าสด ก็เหล่าสัตว์เดรัจฉานจำพวกมีเท้าเป็นนักษา คืออะไร คือ ม้า โค ลา แพะ เนื้อ หรือแม้จำพวกอื่น ๆ ไม่ว่าชนิดใด ๆ ที่มีเท้าเป็นนักษา ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนพาลนั้นนั่นแล ผู้กินอาหารด้วยจิตใจสเบียงตันในโลกนี้ ทำกรรมลามกไว้ในโลกนี้ เมื่อตายไปแล้ว ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของสัตว์จำพวกที่มีเท้าเป็นนักษาเหล่านั้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย มีเหล่าสัตว์เดรัจฉานจำพวกมีคูดเป็นนักษา สัตว์เดรัจฉานเหล่านั้นได้กินคูดแต่ไกล ๆ แล้วย่อมวิ่งไปด้วยหวังว่า จักกินตรงนี้ เปรียบเหมือนพวกพราหมณ์เดินไปตามกลิ่นเครื่องบูชาด้วยตั้งใจว่า จักกินตรงนี้ ฉันทดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันทนั้นเหมือนกันแล มีเหล่าสัตว์เดรัจฉานจำพวกที่มีคูดเป็นนักษา สัตว์เดรัจฉานเหล่านั้นได้กลิ่นคูดแต่ไกล ๆ แล้วย่อมวิ่งไปด้วยหวังว่า คืออะไร คือ ไก่ สุกร สุนัขบ้าน สุนัขป่า หรือแม้จำพวกอื่น ๆ ไม่ว่าชนิดใด ๆ ที่มีคูดเป็นนักษา ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนพาลทั้งหลายนั้นนั่นแล ผู้กินอาหารด้วยจิตใจสเบียงตันในโลกนี้ ทำกรรมลามกไว้ในโลกนี้ เมื่อตายไปแล้ว ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของสัตว์จำพวกที่มีคูดเป็นนักษาเหล่านั้น ฯ

⁷⁶ พาลบัณฑิตสูตร, ม.อ. 14/476 - 477. (ฉบับหลวง)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย มีเหล่าสัตว์เดรัจฉานจำพวกเกิดแก่ตายในที่มืด ก็เหล่าสัตว์เดรัจฉานจำพวกเกิดแก่ตายในที่มืด คืออะไร คือ ตั๊กแตน มอด ไล่เตี๊น หรือแม้จำพวกอื่น ๆ ไม่ว่าชนิดใด ๆ ที่เกิดแก่ตายในที่มืด ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนพาลทั้งหลายนั้นนั่นแล ผู้กินอาหารด้วยจิตใจสเบียงตันในโลกนี้ ทำกรรมลามกไว้ในโลกนี้ เมื่อตายไปแล้ว ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของสัตว์จำพวกเกิดแก่ตายในที่มืด ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย มีเหล่าสัตว์เดรัจฉานจำพวกเกิดแก่ตายในน้ำ ก็เหล่าสัตว์เดรัจฉานจำพวกเกิดแก่ตายในน้ำ คืออะไร คือ ปลา เต่า จระเข้ หรือแม้จำพวกอื่น ๆ ไม่ว่าชนิดใด ๆ ที่เกิดแก่ตายในน้ำ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนพาลทั้งหลายนั้นนั่นแล ผู้กินอาหารด้วยจิตใจสเบียงตันในโลกนี้ ทำกรรมลามกไว้ในโลกนี้ เมื่อตายไปแล้ว ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของสัตว์จำพวกเกิดแก่ตายในน้ำ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย มีเหล่าสัตว์เดรัจฉานจำพวกเกิดแก่ตายในช่องโลโครก ก็เหล่าสัตว์เดรัจฉานจำพวกเกิดแก่ตายในช่องโลโครก คืออะไร คือ เหล่าสัตว์จำพวกที่เกิดแก่ตายในปลาเน่าก็มี ในศพเน่าก็มี ในหลุมโลโครกก็มี หรือแม้จำพวกอื่น ๆ ไม่ว่าชนิดใด ๆ ที่เกิดแก่ตายในช่องโลโครก ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนพาลทั้งหลายนั้นนั่นแล ผู้กินอาหารด้วยจิตใจสเบียงตันในโลกนี้ ทำกรรมลามกไว้ในโลกนี้ เมื่อตายไปแล้ว ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของสัตว์จำพวกเกิดแก่ตายในช่องโลโครก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเรื่องสัตว์เดรัจฉาน แม้โดยย่อเนกปริยายแล เพียงเท่านั้น จะกล่าวได้ถึงกำเนิดสัตว์เดรัจฉานเป็นทุกข์ ไม่ใช่ทำได้ง่าย ฯ⁷⁷

ดังนั้น พระสูตรข้างต้นจึงแบ่งประเภทของสัตว์เดรัจฉานเป็น 5 จำพวก ดังนี้

1. สัตว์เดรัจฉานจำพวกที่กินหญ้าเป็นอาหาร ได้แก่ ม้า โค ลา แพะ ฯลฯ

⁷⁷ พาลบัณฑิตสูตร, ม.อ. 14/478 - 480. (ฉบับหลวง)

2. ลีตว์เตรัจฉานจำพวกที่กินคูดเป็นอาหาร ได้แก่ ไก่ หมู สุนัข ฯลฯ
3. ลีตว์เตรัจฉานจำพวกที่เกิดแก่ตายในที่มืด ได้แก่ แมลง มอด ไล้เตีอน ฯลฯ
4. ลีตว์เตรัจฉานจำพวกที่เกิดแก่ตายในน้ำ ได้แก่ ปลา เต่า จระเข้ ฯลฯ
5. ลีตว์เตรัจฉานจำพวกที่เกิดแก่ตายในช่องโลโครก ได้แก่ ตายในปลาเน่า ในศพเน่า ในน้ำครำ ในหลุมโลโครกฯ

ลีตว์เตรัจฉานประเภทดังกล่าว เมื่อเปรียบเทียบกับคนพาล ที่มีความประพฤติ ในลักษณะ เช่นเดียวกับลีตว์เตรัจฉานประเภทใดประเภทหนึ่ง เมื่อตาย ย่อมไปเกิดในลีตว์เตรัจฉานประเภทนั้น ๆ ตามพระพุทธเจ้าตรัสไว้ในอีกตอนหนึ่งของ มหาสิหนาทสูตร โดยจะเป็นข้อความที่ยืนยันถึงการที่พระพุทธเจ้าทรงทราบการเกิดใหม่ของลีตว์ทั้งปวง โดยกล่าวกับท่านพระสารีบุตรว่า " ดูก่อนสารีบุตร เราย่อมรู้ชัดถึงกำเนิดเตรัจฉาน ทางยังลีตว์ให้ถึงกำเนิดเตรัจฉาน ปฏิภาอันจะยังลีตว์ให้ถึงกำเนิดเตรัจฉาน อนึ่ง ลีตว์ผู้ดำเนินประการใด เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก ย่อมเข้าถึงกำเนิดเตรัจฉาน เราย่อมรู้ชัดซึ่งประการนั้นด้วย " ⁷⁸

นอกจากนี้ ยังมีการจัดประเภทเตรัจฉานที่ต่างออกไปจากที่มีอยู่ในพระไตรปิฎก โดยปรากฏอยู่ในปรมัตถโชติกะ ⁷⁹ และในพระอภิธัมมัตถะสังคหะ วิถีมุตตสังคหวิภาค ⁸⁰ ได้แบ่งประเภทของลีตว์เตรัจฉานออกเป็น 4 ประเภท เช่นเดียวกัน คือ

⁷⁸ มหาสิหนาทสูตร, ม.มู. 12/170.

⁷⁹ พระลัทธัมมโชติกะ ธรรมมาจริยะ, ปรมัตถโชติกะ มหาอภิธัมมัตถะสังคหวิภาค ปริจเฉทที่ 5 เล่มที่ 1, หน้า 60.

⁸⁰ วรรณสิทธิ ไทยะเสวี, พระอภิธัมมัตถะสังคหะ ปริจเฉทที่ 5, วิถีมุตตสังคหวิภาค, หน้า 21.

1. อปทติรัจฉาน ประเภทเตรัจฉานที่ไม่มีขา ได้แก่ งู ปลา ไส้เดือน ฯลฯ
2. ทวิปติรัจฉาน ประเภทเตรัจฉานที่มี 2 ขา ได้แก่ นก ไก่ เป็ด ฯลฯ
3. จตุปทติรัจฉาน ประเภทเตรัจฉานที่มี 4 ขา ได้แก่ วัว ควาย ม้า ฯลฯ
4. พหุปทติรัจฉาน ประเภทเตรัจฉานที่มีขามาก ได้แก่ ตะขาบ กิ้งกือ มด ฯลฯ

จะเห็นได้ว่า สัตว์เตรัจฉานที่มีอยู่ในโลกนี้มีจำนวนมากมายหลายประเภท ทั้งที่อยู่บนบก ก็มี อยู่ในน้ำก็มี ซึ่งอยู่ในน้ำมีมากกว่าบนบกหลายเท่า ดังในพระเอภังคสูตรบาลี ที่พระพุทธเจ้า ตรัสว่า " ตูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์เหล่าใดที่เกิดบนบก สัตว์เหล่านั้นมีจำนวนน้อย สัตว์เหล่าใดที่เกิดในน้ำ สัตว์เหล่านั้นมีจำนวนมาก " ⁸¹

บรรดาสัตว์ต่าง ๆ ที่ต่างประเภท ต่างชนิด ต่างรูปร่าง ต่างขนาด ล้วนเป็นสิ่งที่ยาก จะบรรยาย ให้ครบทุกประเภทได้ แต่ถ้ามองโดยลักษณะรวม ๆ ของสัตว์เตรัจฉานแล้ว จะพบว่า สัตว์เตรัจฉานทุกชนิด จะมีความเป็นอยู่ที่ลำบาก ต้องคอยระแวงภัยตลอดเวลา สัตว์เล็กต้องกลัว สัตว์ใหญ่ที่คอยจะทำร้าย ไม่มีที่อยู่ของตนโดยเฉพาะ ท่องเที่ยวเร่ร่อนไปมาอยู่ในพื้นโลก (ในที่นี้ ผู้วิจัยมิได้รวมไปถึงสัตว์บางประเภท ที่มีมนุษย์นำไปเลี้ยงหรือดูแล) ได้รับความอดอยากในเรื่อง อาหารการกิน

ส่วนอายุของสัตว์เตรัจฉานมีตั้งแต่ 1 สัปดาห์ ไปถึง 100 ปี หรือกว่า 100 ปี 1 สัปดาห์ ได้แก่ ยุง, 10 - 15 ปี ได้แก่ สุนัข, 20 - 30 ปี ได้แก่ วัว ควาย ม้า, 60 - 100 ปี ได้แก่ ช้าง ฯลฯ ดังนั้น อายุของสัตว์เตรัจฉานกำหนดลงไปไม่ได้แน่นอน เพราะมีอยู่หลายหลากชนิด ขึ้นอยู่กับ กรรมที่ได้กระทำไว้ในอดีตชาติ ก็จะมีเกิดมาเป็นสัตว์ชนิดนั้น ๆ มีอายุขัยตามแต่ละชนิดนั้น ๆ

⁸¹ พระสังฆมมโชติโก ธรรมาจารย์, ปรมัตถโชติโก มหาอภิธัมมัตถสังคหฎีกา, หน้า 61.

โดยใจความทั้งหมด ที่ผู้วิจัยได้เสนอเรื่องของสัตว์เดรัจฉาน ทำให้เราได้ระลึกถึง พระคุณของพระพุทธเจ้า ที่ได้ตรัสเป็นคำเตือนไว้ในมหาสิหนาทสูตร โดยที่พระองค์ทรงรู้งั้นเห็น จจริงในความทุกข์ของเหล่ามนุษย์ที่จะไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน ดังข้อความว่า

ดูก่อนสารีบุตร เราย่อมกำหนดบางคนในโลกนี้ด้วยใจว่า บุคคลนี้ปฏิบัติอย่างนี้ ดำเนินอย่างนี้ และขึ้นสู่หนทางนั้น จักเข้าถึงกำเนิดเดรัจฉาน เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก โดยในสมัย ต่อมา เราเห็นบุคคลนั้น เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เข้าถึงแล้วซึ่งกำเนิดเดรัจฉาน เสวย ทุกขเวทนาอันแรงกล้า เผ็ดร้อน ด้วยทิวพยจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุของมนุษย์

ดูก่อนสารีบุตร เปรียบเหมือนหลุมคูถ ลึกยิ่งกว่าชั่วบุรุษ เต็มไปด้วยคูถ ลำดับนั้น มนุษย์ผู้มีตัว อ่อนความร้อนแผดเผา ครอบงำ เหน็ดเหนื่อย สะทกสะท้าน ทิวกระหาย มุ่งมาสู่หลุมคูถนั้น แทะ โดยมรรคาสายเดี่ยว บุรุษผู้มีจักขุเห็นเขาแล้ว ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า บุรุษผู้เจริญนี้ ปฏิบัติอย่างนั้น ดำเนินอย่างนั้น และขึ้นสู่หนทางนั้น จักมาถึงหลุมคูถนี้ทีเดียว โดยสมัยต่อมา บุรุษผู้มีจักขุนั้น ฟังเห็นเขาตกลงในหลุมคูถนั้น เสวยทุกขเวทนาอันแรงกล้า เผ็ดร้อน แม้นัน ใด ดูก่อนสารีบุตร เราย่อมกำหนดรู้ใจบุคคลบางคนในโลกนี้ด้วยใจ ฉะนั้นเหมือนกันแล้ว ว่า บุคคลนี้ปฏิบัติอย่างนั้น ดำเนินอย่างนั้น และขึ้นสู่หนทางนั้น เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก จักเข้าถึงกำเนิดเดรัจฉาน^{๘๒}

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๘๒} มหาสิหนาทสูตร, ม. มุ. 12/172.

2.3 สาเหตุที่นำไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน

ในวงจรวัฏสงสาร สิ่งมีชีวิตมักเวียนเกิดเวียนตายนับชาติไม่ถ้วน สัตว์เดรัจฉานก็เป็นหนึ่งในวงจรแห่งวัฏสงสาร ฉะนั้นการมาเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน จึงสืบเนื่องมาจากเหตุ ต้นเหตุก็คือ อวิชชา อวิชชาทำให้เกิดกรรม เพราะประพฤติกุศลกรรมบถ จึงนำไปสู่สัตว์เดรัจฉาน

อกุศลกรรมบถ 10 ประการ แบ่งได้เป็นข้อ ๆ ดังนี้

1. เป็นผู้ฆ่าสัตว์
2. เป็นผู้ลักทรัพย์
3. เป็นผู้ประพฤติดีในกาม
4. เป็นผู้กล่าวคำเท็จ
5. เป็นผู้กล่าวล่อลึง
6. เป็นผู้กล่าวคำหยาบ
7. เป็นผู้กล่าวคำเพ้อเจ้อ
8. เป็นผู้มึนจิตมึนปัญญา
9. เป็นผู้มีความโลภมาก
10. เป็นผู้มีความเห็นผิด

พระพุทธเจ้าทรงตรัสถึงการกระทำอกุศลกรรมบถ 10 อย่างข้างต้นว่า เป็นความประพฤติน่าไม่เรียบร้อย คือ ความไม่ประพฤตินิยมโดยทางกาย 3 ทางวาจา 4 และทางใจ 3 บุคคลผู้ใดประพฤติดังนี้แล้ว ย่อมได้รับผลให้ไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน

นอกจากเหตุดังกล่าวแล้ว ในภุมิวิลาสินี⁸³ ได้อธิบายเพิ่มเติมถึง เหตุที่ไปเดรัจฉานใน ภาวะก่อนตายไว้ว่า เดิมปัจจุบันเป็นมนุษย์ ประกอบอกุศลกรรม และมีจิตไม่บริสุทธิ์ เมื่อใกล้ดับ (ตาย) ย่อมมีเหตุการณ์ที่แสดงว่า ตนจักได้ไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานแน่ ๆ นั่นคือปรากฏใน มรณาสันนวิถี หรือปรากฏมี "คตินิมิตารมณ์" ซึ่งเป็นนิมิตต่าง ๆ ที่ปรากฏขึ้นก่อนตาย อันบ่งบอกถึงคติ แห่งโลกเดรัจฉาน ที่ตนจักต้องไปเกิดในชั่วระยะเวลาต่อไป

คตินิมิตารมณ์ ของมนุษย์ที่รู้ตัวว่าจะไปเกิดเป็นเดรัจฉานมักมี 2 อย่าง คือ

1. คตินิมิต เป็นท่งหญ้า ป่าไม้ ดงหญ้า เชิงเขา แม่น้ำ กอไผ่ ภูเขา เป็นต้น
2. คตินิมิต เป็นรูปสัตว์ต่าง ๆ เช่น เห็นเป็นรูปเสือ โค กระบือ หมู เป็ด ไก่ หมานก เป็นต้น

ภาพเหล่านี้ จะมาปรากฏให้ผู้ที่มือนาคตจะได้เป็นสัตว์เดรัจฉาน ได้เห็นอย่างชัดเจน แจ่มใส ในทางมโนทวาร คือทางใจ ในขณะที่เขากำลังจะตาย เขาเห็นของเขาคนเดียวเท่านั้น คนอื่นจะไม่เห็น เมื่อเขาเห็นคตินิมิต จิตจะยึดหนองไว้เป็นอารมณ์ ดังนั้น เมื่อดับจิตตายไปในขณะ นั้น ก็น้อมนำไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานแน่นอน

โดยสรุปเรื่องของสัตว์เดรัจฉาน ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ เป็นเรื่องที่น่าเข้าใจได้ไม่ยากนัก เพราะ ภาพของสัตว์เดรัจฉาน เป็นภาพที่ใกล้ชิดกับมนุษย์มากที่สุด มีรูปร่างปรากฏเป็นตัวเป็นตน มนุษย์สามารถเห็นได้ และอยู่ร่วมกับสัตว์เดรัจฉานบางชนิดได้ ฉะนั้นแล้ว มนุษย์น่าจะเห็นความ ทุกข์ยากลำบาก และชีวิตความเป็นอยู่ของสัตว์เดรัจฉานที่ต่าง ไปจากตนได้ดี

⁸³ พระเทพมุนี (วิลาศ ญาณวโร), วรรณกรรมไทยเรื่องภุมิวิลาสินี, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2527), หน้า 180 - 181.

3. เปรต

เปรต หรือ เปตะ หรือเปรตติวิสัยภูมิ เป็นคำที่อยู่ในจำพวกเดียวกันทั้งหมด เปรต หมายถึง ลีตว์ที่ย่อมถึงซึ่งฐานะอันห่างไกลจากความสุขทั้งหลาย⁸⁴ ธรรมดาเปรตทั้งหลายย่อมไม่มีที่อาศัยอยู่โดยเฉพาะ เปรตจึงมีที่อยู่ทั่วๆ ไป ตามป่า ภูเขา เทว เกาะ ทะเล ป่าช้า ฯลฯ เปรต เป็นลีตว์ที่เสวยความทุกข์เหมือนกับพวกลีตว์นรก แต่เป็นความทุกข์ที่น้อยกว่าลีตว์นรก⁸⁵ เปรตมีด้วยกันหลายจำพวก บางพวกต้องกินเศษอาหารที่ชาวบ้านทิ้งไว้ในที่โสโครก บางพวกต้องกินเสมหะ น้ำลาย และ อุจจาระ ดังจะได้อธิบายต่อไป

เรารู้ได้อย่างไรว่าเปรตมีอยู่จริง จากหลักฐานในพระไตรปิฎก ดังนี้

1. เป็นข้อความที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสกับพระสารีบุตรถึงการดำเนิน การปฏิบัติของผู้ที่ไปเกิดเป็นเปรต โดยทรงรู้เอง เห็นเอง โดยตรัสว่า

ดูก่อนสารีบุตร เราข่อมกำหนดรู้ใจบุคคลบางคนในโลกนี้ ด้วยใจอย่างนี้ว่าบุคคลนั้นปฏิบัติอย่างนี้ ดำเนินอย่างนั้น และขึ้นสู่หนทางนั้น เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก จักเข้าถึง เปรตวิสัย โดยสมัยต่อมา เราข่อมเห็นบุคคลนั้น เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เข้าถึงแล้วซึ่ง เปรตวิสัย เสวยทุกข์เวทนาเป็นอันมาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุมนุษย์

ดูก่อนสารีบุตร เปรียบเหมือนต้นไม้ขึ้นในพื้นที่อันไม่เสมอ มีใบอ่อนและใบแก่เบาบาง มีเงาอันโปร่ง ลำต้นนั้น มนุษย์ผู้มีตัวอันความร้อยแผดเผาครอบงำ เห็นดเห็นน้อย สะทกสะท้าน หิวกระหาย มุ่งมาสู่ต้นไม้นั้นแหละ โดยมรรครสายเดียว บุรุษผู้มีจักขุเห็นเขาแล้ว ฟังกล่าว

⁸⁴ พระลัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ, ปรมัตถโชติกะ มหาอภิธัมมัตถสังคมิก้า ปริจเจทที 5 เล่มที่ 1, หน้า 72.

⁸⁵ พระเทพมุนี (วิลาส ญาณวโร), วรรณกรรมไทยเรื่องภูมิวิลาสินี, หน้า 113.

อย่างนี้ว่า บุรุษผู้เจริญปฏิบัติอย่างนั้น ดำเนินอย่างนั้น และขึ้นสู่หนทางนั้น จักมาถึงต้นไม้ที่เดียว โดยสมัยต่อมา บุรุษผู้มีจิตนั้น พึงเห็นเขามา นั่งหรือนอนในเงาต้นไม้ นั้น เสวยทุกขเวทนาเป็นอันมาก แม้ฉันใด ตุก่อนสารีบุตร เราย่อมกำหนดรู้ใจบุคคลบางคนในโลกนี้ ด้วยใจอย่างนี้ว่า บุคคลนี้ปฏิบัติอย่างนี้ ดำเนินอย่างนั้น และขึ้นสู่หนทางนั้น เปื่องหน้าแต่ตาย เพราะกายแตก จักเข้าถึงปรตวิสัย . . .⁸⁶

แสดงให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงรู้อนาคต และสามารถมองเห็นประจักษ์ด้วยตาทิพย์ โดยดูจากคำตรัสที่ว่า "เราย่อมเห็นบุคคลนั้น เปื่องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เข้าถึงแล้วซึ่งปรตวิสัย เสวยทุกขเวทนาเป็นอันมาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุมนุษย์"

2. เป็นข้อความที่เป็นบทสนทนาระหว่างพระโมคคัลลานะกับพระลักขณะ ขณะที่ได้ออกบิณฑบาตรด้วยกัน พระลักขณะเห็นพระโมคคัลลานะยิ้มแย้มขึ้นในที่แห่งหนึ่ง จึงถามพระโมคคัลลานะดังนี้

"อะไรเล่าเป็นเหตุเป็นปัจจัยทำให้ท่านยิ้มแย้ม" พระโมคคัลลานะได้ตอบคำถามของท่านพระลักขณะ ขณะที่เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค ความว่า

. . . ผม ขณะที่กำลังลงจากเขาคิชฌกูฏ ได้เห็นโครงกระดูกลอยอยู่กลางอากาศ พวกเรื่งบ้าง กาบ้าง นกตะกรุมบ้าง ต่างก็โฉบถาลงจิกทั้งโครงกระดูกนั้นระหว่างซึ่งโครง ได้ยินว่าโครงกระดูกนั้นส่งเสียงร้องครวญคราง ผมคิดว่าน่าอัศจรรย์จริงหนอ น่าแปลกจริง ลัตว์แม้เห็นปานนี้ ยักษ์แม้เห็นปานนี้ การได้อัตภาพแม้เห็นปานนี้ จักมิได้เชี่ยวชาญหรือ

พระผู้มีพระภาค จึงตรัสกับภิกษุทั้งหลาย หลังจากพระโมคคัลลานะกล่าวจบว่า

⁸⁶สัง.นิทาน. 16/202 - 209.

ดูก่อนมิทษุทั้งหลาย สาวกทั้งหลายเป็นผู้มีจักขุหนอ เป็นผู้มีญาณหนอ เพราะว่าแม้สาวกก็จักรู้ จักเห็นสัตว์เช่นนั้น หรือจักเป็นพยาน เมื่อก่อนเราได้เห็นสัตว์ต้นนั้นเหมือนกัน แต่ว่าไม่ได้ พยายามไขว้ คนอื่น ๆ ก็จักไม่ฟังเชื่อถือเรา ซ่อนนั้นฟังเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์ เพื่อความ ทุกข์ ลึนกาลนานแก่ผู้ที่ไม่เชื่อถือเรา ดูก่อนมิทษุทั้งหลาย สัตว์ตรนี้ เป็นคนฆ่าโคอยู่ในกรุงราช คฤห์นี้เอง ด้วยผลของกรรมนั้น เขาจึงหมกไหม้อยู่ในนรกหลายปี หลายร้อยปี หลายพันปี หลายแสนปี ด้วยเศษผลของกรรมนั้นแหละยังเหลืออยู่ เขาจึงต้องประสบการได้อัตภาพเห็น ปานนี้^{๕๑๗}

ข้อซึ่งเกิดจากพระสูตรข้างต้นนี้ก็คือ การที่พระพุทธเจ้าทรงยืนยันการเห็นเปรตของพระ โมคคัลลานะ แก่มิทษุทั้งหลาย โดยดูจากข้อความที่ว่า "เห็นโครงกระดูกลอยอยู่กลางอากาศ พวงแร้งบ้าง กาบ้าง นกตะกุ่มบ้าง ต่างก็โฉบลงมาลงจิกทั้งโครงกระดูกนั้นระหว่างซี่โครง. . ." การบรรยายลักษณะดังกล่าวนี้ เป็นลักษณะของเปรต ที่ผู้มีญาณ หรือ มีตาทิพย์ สามารถเห็นได้ นอกจากนี้ พระพุทธเจ้าทรงมีพระปรีชาสามารถในการหยั่งรู้ผลของกรรมที่เกิดเป็นเปรตนั้นๆ ด้วย

3. ข้อความที่ปรากฏในเปตวัตถุ^{๕๑๘} ตั้งแต่ อูรควรรค อุพวีวรรค จุฬวรรค มหาวรรค ซึ่งได้กล่าวถึงบรรดาเปรตชนิดต่าง ๆ ที่กระทำความผิดในลักษณะต่าง ๆ กัน จึงเป็นเปรตที่ต่างกัน ดังตัวอย่างที่ภิกษุรูปหนึ่งถามเทพบุตรตนหนึ่ง เมื่อเห็นหญิงเปรตตนหนึ่งกินมูตรคูดอยู่ ความว่า

หญิงเปรตนี้กินคูด เปรต โลहित และ หนอง นี้เป็นวิบากแห่งกรรมอะไร หญิงเปรตนี้ เมื่อก่อนได้กระทำความผิดอะไรไว้ จึงมีเลือดและหนองเป็นนักษะเป็นนิจ

ผ้าทั้งหลายอันใหม่และงาม อ่อนนุ่ม บริสุทธี มีขนอ่อน อันท่านให้แล้วแก่หญิงเปรตนี้ ย่อม

^{๕๑๗} อัญญิสูตร, ส.นิทาน. 16/202.

^{๕๑๘} พุ.เปต. 26/1 - 814.

กลายเป็นเหล็กไป เมื่อก่อนหญิงเปรตนี้ได้กระทำการมอะไรไว้หนอ

เทพบุตรนั้นตอบว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ เมื่อก่อนหญิงเปรตนี้เป็นภรรยาของข้าพเจ้า มีความตระหนี่เหนียวแน่น ไม่ให้ทาน นางได้ตำและบริกาษข้าพเจ้า ผู้กำลังให้ทานแก่สมณพราหมณ์ทั้งหลายว่า

จงกินคูถ มูตร เลือด และหนองอันไม่สะอาดตลอดกาลทุกเมื่อ คูถ มูตร เลือด และหนอง จงเป็นอาหารของท่านในปรโลก แผ่นเหล็กจงเป็นผ้าของท่าน นางมาเกิดในที่นี้ กินแต่คูถและมูตร เป็นต้น ตลอดกาล เพราะประพฤดิชั่วเช่นนี้^{๘๙}

เปรตที่กล่าวถึงนี้ เป็นเปรตชนิดที่มีชื่อเรียกว่า "มหาเปสการ" ซึ่งนอกจากเปรตชนิดนี้แล้ว ยังมีเปรตชนิดอื่น ๆ ที่กล่าวไว้ในพระสูตรเปตวัตถุ เช่น สุกรเปตวัตถุ ว่าด้วยบุญกรรมของเปรตปากหมู^{๙๐} ติโรกฐกเปตวัตถุ ว่าด้วยบุญกรรมของเปรตญาติพระเจ้าพิมพิสาร^{๙๑} สารีปุตตเถรมาตุเปตวัตถุ ว่าด้วยนางเปรตเคยเป็นมารดาของพระสารีบุตร^{๙๒} เป็นต้น ดังจะแบ่งประเภทของเปรตเป็นชนิดต่างๆ ดังต่อไปนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๘๙} ชุ. เปต. 26/54 - 57.

^{๙๐} ชุ. เปต. 26/4 - 6.

^{๙๑} ชุ. เปต. 26/14 - 25.

^{๙๒} ชุ. เปต. 26/116 - 133.

ประเภทของเปรต

การแบ่งประเภทของเปรต ได้ปรากฏอยู่ในชั้นอรรถกถาฎีกา และอนุฎีกา ในที่นี้จะขอกล่าวเฉพาะ เปรต 4 ประเภท และ 12 ประเภทที่มีอยู่ในปรมัตถโชติกะ⁹³ ดังนี้

เปรต 4 ประเภท คือ

1. ปรทัตตูปชีวิกเปรต เปรตที่มีการเลี้ยงชีวิตอยู่โดยอาศัยอาหารที่ผู้อื่นให้
2. ชุปปิปาสิกเปรต เปรตที่ถูกเบียดเบียนด้วยการหิวข้าว หิวน้ำ
3. นิชฌามัตตมหิกเปรต เปรตที่ถูกไฟเผาให้เร่าร้อนอยู่เสมอ
4. กาลกัญจิกเปรต เป็นชื่อของอสุรกายที่เป็นเปรต

ในบรรดาเปรตทั้ง 4 ประเภท มีเปรตประเภทพิเศษอยู่ประเภทหนึ่ง ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเกิดใหม่ของพระโพธิสัตว์ กล่าวคือ หากพระโพธิสัตว์ใดจะอุบัติเกิดใหม่ในภูมิของเปรต ก็จะเป็น "ปรทัตตูปชีวิกเปรต" เท่านั้น จะไม่เกิดเป็นเปรต ใน 3 ประเภทหลัง

เปรต 12 ประเภท⁹⁴ มีดังต่อไปนี้

1. วันตาสเปรต เปรตที่กินน้ำลาย เสมหะ อาเจียน เป็นอาหาร
2. กุณปาสเปรต เปรตที่กินซากศพคนหรือสัตว์เป็นอาหาร
3. คุณชาทกเปรต เปรตที่กินอุจจาระต่างๆ เป็นอาหาร

⁹³ พระลัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ, ปรมัตถโชติกะ มหาอภิธัมมัตถสังคหฎีกา ปริจเฉทที่ 5 เล่ม 1, หน้า 76.

⁹⁴ โลกบัญญัติปกรณ์ และฉติทีปปกรณ์, อ้างจาก พระลัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ, ปรมัตถโชติกะ มหาอภิธัมมัตถสังคหฎีกา ปริจเฉทที่ 5 เล่ม 1, หน้า 73 - 74.

4. อัคคีชาลमुख เปรต เปรตที่มีเปลวไฟลุกอยู่ในปากเสมอ
5. สุกฺฉิมุข เปรต เปรตที่มีปากเท่ารูเข็ม
6. ตัณห์ภูฏิต เปรต เปรตที่ถูกตัดหน้าเบียดเบียนให้หัวข้าว หัวน้ำอยู่เสมอ
7. สุกฺฉิฆนามก เปรต เปรตที่มีตัวดำเหมือนตอไม้ที่เผา
8. ลิตถังค เปรต เปรตที่มีเล็บมือเล็บเท้ายาวและคมเหมือนมีด
9. ปิณฑังค เปรต เปรตที่มีร่างกายสูงใหญ่เท่าภูเขา
10. อชครังค เปรต เปรตที่มีร่างกายเหมือนงูเหลือม
11. เวมานิก เปรต เปรตที่ต้องแสวงหุ้ในเวลากลางวัน
แต่กลางคืนได้ไปแสวงหุ้ในวิมาน
12. มหิททิก เปรต เปรตที่มีฤทธิ์มาก

เปรต 12 ชนิดนี้ อาศัยอยู่ในป่าวิฆณาวิทีเชิงเขาหิมาลัย โดยมีเปรตชนิดที่ 12 คือ มหิททิก เปรต เป็นเจ้าแห่งเปรตทั้งหลาย เป็นเจ้าปกครองดูแลบรรดาเปรตทั้งหลาย

สาเหตุที่นำไปเกิดเป็นเปรต

เปรตเป็นภพหนึ่งในสังสารวัฏ ที่บุคคลอาจเวียนมาเกิดเป็นเปรตเพื่อชดใช้กรรมที่ตนได้ทำไว้ ซึ่งอาจจะเป็นเศษบาปที่ยังเหลืออยู่จากภพอื่น ๆ เช่น นรก เดรัจฉาน ดังนั้น สาเหตุที่นำไปเกิดเป็นเปรตจึงมีลักษณะคล้าย ๆ กับสาเหตุที่นำไปสู่นรก กล่าวคือ บุคคลที่ได้ทำอกุศลกรรมบถ กระทำความชั่วทางกาย วาจา ใจ นั้นเอง

อกุศลกรรมบถ 10 ประการ ได้แก่

1. กายกรรม
 - 1.1 ข่าสัตว์
 - 1.2 ลักทรัพย์
 - 1.3 ประพฤติผิดในกาม

2. วจีกรรม
 - 2.1 พูดเท็จ
 - 2.2 พูดส่อเสียด
 - 2.3 พูดคำหยาบ
 - 2.4 พูดเพ้อเจ้อ

3. มโนกรรม
 - 3.1 มีความโลภ
 - 3.2 มีความพยาบาท
 - 3.3 เป็นมิจฉาทิฏฐิ

ทั้งนี้และทั้งนั้น หากยังมีเศษบาปเหลืออยู่ ก็อาจนำไปเกิดเป็นอสุรกายต่อไป ดังจะ
แสดงรายละเอียดในตอนต่อไป

ศูนย์วิทยพัชรากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4. อสุรกาย

อสุรกายภูมิ จัดเป็นอบายภูมิสุดท้าย ที่เราไม่ค่อยได้พบข้อความที่กล่าวถึงบ่อยนัก อสุรกายเป็นสิ่งมีชีวิตที่มนุษย์ธรรมดาตามองไม่เห็น สัมผัสไม่ได้ มีแต่พระพุทธรเจ้าและพระอริยสาวกผู้ได้อภิญญาเท่านั้น ที่สามารถมองเห็นได้

อสุรกายภูมิ หรือ อสุระ อสุรา หมายถึง ภูมิที่อยู่ของสัตว์ซึ่งปราศจากความร่าเริง สนุกสนาน^{๙๕} ในปรมาตถโชติกะ ให้ความหมายคล้ายคลึงกันว่า "สัตว์เหล่าใดไม่สว่างรุ่งโรจน์ โดยความเป็นอสุระและสนุกรื่นเริง สัตว์เหล่านั้นชื่อว่าอสุระ"^{๙๖} อธิบายความเพิ่มเติมว่า ความสว่างที่กล่าวไว้ มิใช่หมายถึงความสว่างที่เป็นรัศมีออกจากตัว แต่หมายถึง "ความสว่างรุ่งโรจน์โดยความเป็นอยู่" เปรียบได้กับบุคคลในโลกนี้ โดยเฉพาะผู้ที่ เป็นนักโทษ มักอยู่ในที่มีขอบเขตจำกัด คือห้องขัง อาหารการกินก็อดอยาก ไม่สามารถกินในสิ่งที่ตนต้องการ เสื้อผ้าก็มีอย่างจำกัด ดังนั้น ชีวิตความเป็นอยู่จึงได้รับแต่ความยุ่งยาก จึงเรียกได้ว่าไม่มีความสว่างรุ่งโรจน์เป็นอสุระ ซึ่งต่างกับบุคคลภายนอก ได้แก่ คนรวย สมบูรณ์ด้วยโภคทรัพย์ เขาเหล่านั้น ย่อมได้รับความสุขสบายในการเป็นอยู่ มีความปรารถนาสิ่งใดในทางวัตถุ ก็หามาได้โดยไม่ลำบาก ดังนั้น จึงมีชีวิตอย่างสุขสบาย

โดยทั่วไป อสุรกาย มีชีวิตความเป็นอยู่ และเสวยทุกข์เวทนาคล้ายคลึงกับ เปรต จึงมักจะถูกเรียกรวมกันว่า เปรตอสุรกาย

^{๙๕} พระเทพมุนี (วิลาศ ญาณวโร), วรรณกรรมไทยเรื่องภูมิวิลาสินี, หน้า 148.

^{๙๖} พระลัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยา, ปรมาตถโชติกะ มหาอภิธัมมัตถสังคหฎีกา, ปริจเจทที 5 เล่ม, หน้า 93.

ประเภทของอสุรกาย

ปรมัตถโชติกะ^{๑๗} ได้จัดประเภทของอสุระ ไว้ 3 อย่าง คือ

- ก. เทวอสุรา
- ข. เปตติอสุรา
- ค. นีรยอสุรา

ก. เทวอสุรา มี 6 อย่าง คือ

- 1. เวปจิตติอสุรา
- 2. สุพลีอสุรา
- 3. ราหูอสุรา
- 4. ปหารอสุรา
- 5. ลัมพรติอสุรา
- 6. วินิปาติกอสุรา

อันดับ 1 - 5 เป็นปฏิปักษ์ต่อเทวดาชั้นดาวดึงส์ มีที่อยู่ใต้ภูเขาลิเนรุอันมีเนื้อที่กว้างหนึ่งหมื่นโยชน์

อันดับ 6 วินิปาติกอสุรา แบ่งเป็น ปิยักรมาตา อุตรมาตา ผุสสมิตตา รัมคุดตา เป็นต้น วินิปาติกอสุรา เหล่านี้ มีรูปร่างเล็กกว่าเทวดาที่อยู่ในชั้นดาวดึงส์ มีอำนาจน้อยกว่า มักอาศัยอยู่ในมนุษย์โลกทั่วไป เช่น ตามป่า ภูเขา ต้นไม้ ศาลที่เขาปลูกไว้ ซึ่งเป็นที่อยู่ของภุมมัญญเทวดาทั้งหลาย ฉะนั้น วินิปาติกอสุรา จึงเป็นบริวารของภุมมัญญเทวดา ซึ่งรวมอยู่ในเทวดาชั้นจatumหาราชิกา

^{๑๗} พระลัทธัมมโชติกะ รัมมาจริยะ, ปรมัตถโชติกะ มหาอภิธัมมัตถสังคหฎีกา, ปริจ
 เลขที่ 5 เล่ม 1, หน้า 94 - 97.

ข. เปตติอสุรา มี 3 จำพวก คือ

1. กาลกัญจิกเปตติอสุรา
2. เวมานิกเปตติอสุรา
3. อาวุทธิกเปตติอสุรา

1. กาลกัญจิกเปตติอสุรา เป็นชื่อของอสุราที่เป็นเปรต เป็นพวกที่กระหายน้ำ ร่างกายของเปรตนั้นมีร่างกายสูงสามศอก ไม่ใคร่มีแรง เพราะมีเลือดและเนื้อน้อย มีสีสันคล้ายกับใบไม้แห้ง ตาถลนออกมาเหมือนกับตาของปู และมีปากเท่ารูเข็มตั้งอยู่กลางศีรษะ

2. เวมานิกเปตติอสุรา เป็นเปรตจำพวกหนึ่งที่ได้เสวยทุกข์ในเวลากลางวัน แต่กลางคืนได้เสวยสุข ความสุขที่ได้เสวยในเวลากลางคืนนั้น เหมือนกับความสุขที่มีอยู่ในชั้นดาวดึงส์ อาศัยการที่ได้เสวยความสุขในเวลากลางคืนเหมือนกับเทวดาชั้นดาวดึงส์นี้แหละจึงเรียกว่า อสุรา

3. อาวุทธิกเปตติอสุรา ได้แก่เปรตจำพวกที่ประหัตประหารซึ่งกันและกันด้วยอาวุธต่าง ๆ อาวุทธิกเปรตที่เรียกว่า อสุรานั้น เพราะเป็นฝ่ายตรงกับข้ามกับเทวดาชั้นดาวดึงส์โดยความเป็นอยู่ เพราะเทวดาชั้นดาวดึงส์นั้น มีความรักใคร่ซึ่งกันและกัน ส่วนอาวุธกเปรตว่า โดยความเป็นอยู่แล้ว มีการประหัตประหารซึ่งกันและกัน

ค. นิรยอสุรา มี 1 จำพวก คือ

เปรตจำพวกหนึ่งที่ต้องเสวยทุกข์อยู่ในโลกันตริกนรก โลกันตริกนรกนี้ตั้งอยู่ระหว่างกลางของจักรวาลทั้งสามที่มีเขตเชื่อมติดต่อกัน อุปมาเหมือนกับเราเอาถ้วยแก้วสามใบมาตั้งรวมกันเข้าเป็นสามมุม ก็ย่อมมีช่องว่างอยู่ระหว่างกลางของถ้วยแก้วที่ได้ตั้งไว้ทั้งสามใบฉันใด ช่องว่างระหว่างกลางของจักรวาลทั้งสามนี้แหละ เป็นโลกันตริกนรก ภายในช่องมืดมืด ภายใต้มันน้ำเย็นจัด ถ้าสัตว์นรกตนใดตนหนึ่งตกลงไปในน้ำนี้ ร่างกายของสัตว์จะละลายหายสูญไปทันที ดังนั้น สัตว์ที่ตกลงไปในโลกันตริกนรกจึงจัดเป็นอสุรกายประเภทหนึ่งด้วย

สาเหตุที่นำไปเกิดเป็นอสุรกาย

บุคคลบางคนที่อยู่ในโลกนี้ เป็นผู้มียศและทรัพย์พอสมควร แต่เป็นผู้มีจิตใจไม่ดี หรือเป็นผู้ได้ฟังมาน้อย ฉะนั้นจึงไม่สามารถเลือกเฟ้นว่า บุคคลใดควรจะยกย่องสรรเสริญ เมื่อเป็นเช่นนั้น เขาจึงได้ใช้อำนาจและทรัพย์สมบัติไปในทางที่ผิด คือบุคคลที่มีคุณงามความดีมีศีลธรรม ควรยกย่องสรรเสริญ ก็กลับใช้อำนาจทางกายกดขี่ข่มเหง ใช้อำนาจทางวาจากล่าวคำดูถูกตีเคียด ส่วนบุคคลที่ไม่มีมีความประพฤติสุจริต ผิดศีลธรรม ก็กลับไปยกย่องสรรเสริญ บุคคลเช่นนี้ เมื่อละโลกนี้ไปแล้ว ย่อมไปบังเกิดในอสุรภูมิ หรือภูมิของ อสุรกาย^{๑๘}

นอกจากนี้ ผู้ที่จะไปเกิดเป็นอสุรกายได้ มักประกอบอกุศลกรรม โดยเฉพาะมีความโลภมากกว่ามีความโกรธ ความหลง^{๑๙} เช่น เมื่อครั้งเป็นมนุษย์ มีความโลภประจำจิต จึงประกอบทุจริตกรรมด้วยการปล้นลักโขมย ลักทรัพย์ผู้อื่น มีความอิจฉาริษยา มีความอยากได้ทรัพย์ของผู้อื่น ไม่รู้จักประกอบอาชีพทำมาหากิน เมื่อมีความอยาก จึงเป็นเหตุให้เขาประกอบอกุศลกรรม เมื่อตาย ผลของอกุศลกรรม ก็นำไปเกิดในนรกก่อน เมื่อพ้นจากนรก เศษบาปยังไม่หมด จึงมาเกิดในภูมิอสุรกายต่อมา เสวยทุกข์เวทนาจนกว่าจะสิ้นกรรม ซึ่งอายุของอสุรกายนี้ ก็นับเป็นเวลาหลายพันหลายหมื่นปี เช่นเดียวกับบรรดาอบายภูมิอื่น ๆ ขึ้นอยู่แต่ว่าวิบากของอกุศลกรรมนั้นหมดเมื่อใด ก็จะเปลี่ยนไปในภพใหม่ที่ดีขึ้น

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๑๘} พระลัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ, ปรมัตถโชติกะ มหาอภิธัมมัตถสังคหฎีกา, ปรินิจ
เจดีย์ 5 เล่ม, หน้า 94 - 97.

^{๑๙} พระเทพมุนี (วิลาศ ญาณวโร), วรรณกรรมไทยเรื่องภูมิวิลาสินี, หน้า 149.

คตินิมิตของสัตว์ที่จะไปเกิดในอสุรกาย

คตินิมิต เป็นเครื่องบ่งบอกล่วงหน้าที่ปรากฏขึ้นอย่างชัดเจนก่อนที่จะไปเกิดในอสุรกาย มีดังนี้

1. ให้เห็นเป็นหุบเขาหรือถ้ำอันมืดมิด เป็นสถานที่เงียบวิเวกวังเวง และปลอดภัย
2. ให้เห็นเป็นแกลงและข้าวสับมากมาย ให้รู้สึกหิวโหยอาหาร และกระหายน้ำเป็นกำลัง
3. ให้เห็นเป็นน้ำเลือดน้ำหนอง น่ารังเกียจละอิดสะเอียนเป็นยิ่งนัก และให้เห็นไปว่า ตนได้ดื่มกินซึ่งน้ำเลือดน้ำหนองเหล่านั้นเป็นอาหาร
4. ให้เห็นเป็นเปรตอสุรกาย มีร่างกายผ่ายผอมน่าเกลียดน่ากลัว เนื้อตัวสกปรกรุงรัง ซึ่งตนไม่เคยเห็นมาก่อน

เมื่อใดที่ภาพเหล่านี้ปรากฏขึ้นกับผู้ใดในขณะใกล้ตาย ซึ่งจะปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนขึ้นทางใจ จิตก็จะยึดไว้เป็นอารมณ์ เมื่อดับจิตลงไปในขณะที่นั้นแล้ว ก็โน้มนำไปเกิดเป็นเปรตอสุรกาย ต้องเสวยทุกข์เวทนาตามสมควรแก่กรรมชั่วที่ตนได้ทำไว้

จากการเสนอเรื่องของอสุรกายมาทั้งหมดนี้ เรามักจะพบว่า อสุรกายมักถูกกล่าวรวมอยู่กับเปรต จึงมักถูกเรียกว่า เปรตอสุรกาย อย่างใดก็ตาม ความเหมือนและความต่างของสิ่งสองชนิดยังคงมีอยู่ ซึ่งปรากฏอยู่ในภุมิวิลาสินี¹⁰⁰

¹⁰⁰ พระเทพมุนี (วิลาส ญาณวโร), วรรณกรรมไทยเรื่องภุมิวิลาสินี, หน้า 150.

ในด้านความเหมือน เปรตและอสุรกาย เป็นสัตว์ที่ตกอยู่ในอบายภูมิ อันเป็นภูมิที่มีแต่ความทุกข์ทรมานเหมือนกัน ไม่มีความสุขทั้งคู่ มีภาวะคล้ายกันเป็นส่วนมาก ทั้งชีวิตความเป็นอยู่ และอกุศลกรรมที่ทำได้ในอดีตชาติ เพราะเป็นเศษบาปที่ยังคงเหลืออยู่ ที่มีผลต่อ ๆ กันมา

ในด้านความต่าง สัตว์ที่ไปเกิดในโลกของเปรต นอกจากต้องเสวยผลแห่งกรรมชั่วที่ตัวทำไว้ มีลักษณะการต่าง ๆ ตามประเภทแห่งกรรมที่ชักนำมาให้บังเกิดเป็นเปรตแล้ว ยังต้องประสบทุกข์เวทนาเพราะความอดอยากอาหารเป็นส่วนมาก ตลอดเวลามิได้บริโภคอาหารเลย ต้องเสวยความทุกข์ทรมาน ถูกความหิวครอบงำอย่างเหลือประมาณ กรรมยังไม่สิ้นตราบไต่ ก็ต้องได้รับความโหยหิวอยู่ตราบนั้น

ส่วนอสุรกายนั้น สัตว์ทั้งหลายที่ไปเกิดในโลกอสุรกาย ย่อมประสบทุกข์เวทนาเพราะความกระหายน้ำเป็นส่วนมาก บางที่เห็นบ่อขัง ก็ยินดีว่าจะได้ดื่มกินซึ่งน้ำ แต่พอไปถึง น้ำก็ไม่มี ทั้งยังกลับกลายเป็นเพลิงเผาไหม้ตัวเองอีก หรือบางที่ก็กลับกลายเป็นแผ่นดินลื่นอันแห้งผาก อสุรกายเหล่านั้น ก็มีจิตเหือดแห้งเพราะกระหายน้ำ ต้องเสวยทุกข์เวทนาเพราะความกระหายน้ำอยู่อย่างนั้นจนกว่าจะสิ้นอกุศลกรรมที่ได้ทำไว้

จากการศึกษาเรื่องของกามาวจรภูมิ ทำให้เราทราบถึงความหมาย ลักษณะ สาเหตุต่าง ๆ ของการไปเกิดในอบายภูมิทั้ง 4 คือ นรก เตร็จฉาน เปรต อสุรกาย ตามที่ได้อธิบายมาแล้วข้างต้น

ศูนย์วิทยพัทธยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย